

Prognoza oddziaływania na środowisko projektu

Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska- Republika Słowacka 2007-2013

v. 01

Spis treści:

1. Podstawy formalne sporządzenia Prognozy.....	3
2. Cel, zakres i metodologia opracowania prognozy	5
3. Zagadnienia proceduralne.....	6
4. Informacja i udział społeczeństwa	7
5. Zawartość Programu WTPS.....	8
6. Stan środowiska na obszarze WTPS	11
7. Określenie strategicznych celów zrównoważonego rozwoju na obszarze WTPS	17
8. Ocena zgodności Programu z zapisami dokumentów strategicznych i wyłonionymi na ich podstawie celami	28
9. Przewidywane oddziaływanie na środowisko związane z wdrażaniem Programu	37
10. Środki łagodzące oraz monitoring środowiska	45
11. Warianty i modyfikacje Programu WTPS.....	47
12. Ewaluacja	48
13. Podsumowanie i wnioski	50
14. Streszczenie w języku niespecjalistycznym.....	52

1. Podstawy formalne sporządzenia Prognozy

Strategiczna ocena oddziaływania na środowisko projektu Operacyjnego Programu Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska-Republika Słowacka 2007-2013, zwanym dalej Programem WTPS prowadzona jest zgodnie ze środowiskowym prawem ochrony środowiska implementowanym do prawa polskiego i słowackiego. Prowadzenie strategicznych ocen środowiskowych (SEA) jest więc wymogiem unijnym, więc obowiązuje obie strony (Dyrektywa 2001/42/WE oraz ratyfikowana przez oba kraje Konwencja z Espoo).

W ramach tego procesu wykonana została na zamówienie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego RP, czyli organu rządowego opracowującego dokument główny prognoza oddziaływania na środowisko tego Programu. Zgodnie z zapisami Ustawy Prawo Ochrony Środowiska, Prognoza wykonywana jest jako oddzielny dokument równoległy do prac nad Programem z koniecznym przesunięciem czasowym.

Postępowanie w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko należy do narzędzi realizacji zasady trwałego i zrównoważonego rozwoju - jednej z podstawowych konstytucyjnych zasad ustroju państwa polskiego oraz jednej z fundamentalnych zasad ustrojowych Wspólnot Europejskich. Postępowanie w sprawie ocen środowiskowych należy do tzw. horyzontalnego prawa UE, co oznacza, że wszystkie kraje członkowskie mają obowiązek wprowadzić taką procedurę. Stosowne zapisy znajdują się we wspomnianej Dyrektywie nr 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. {the Strategic Environmental Assessment (SEA) Directive}, która weszła w życie 21 lipca 2004 r. Implementacja tej dyrektywy znalazła się w Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska („ustawa POŚ” Dz. U. z 2001 r. Nr 62, poz. 627 z licznymi późniejszymi zmianami). Bezpośrednio dotyczące się tej procedury zapisy znajdują się w Dziale Vi, Rozdziale 1 art.art. 40 - 45. Wynika z nich jednoznacznie, że projekt Programu WTPS musi podlegać takiej ocenie. Prawo ochrony środowiska jest jedyną formalną podstawą sporządzenia prognozy oraz ustalania jej zawartości.

Ustalenia o charakterze współpracy międzynarodowej państw sąsiedzkich mogą bowiem zawierać różnego rodzaju aspekty mające znaczenie dla stanu i działań na rzecz ochrony środowiska, w szczególności rozstrzygać o podejmowaniu przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Prowadzenie procedury ocen strategicznych zostało także zapisane w ustawodawstwie słowackim. W związku z powyższym strona słowacka przygotowała roboczy projekt takiej oceny (Strategic Environmental Assessment of Operational programme of cross-border cooperation between the Slovak Republic and the Republic of Poland 2007-2013. Version: draft October 2006, Bratislava), przy czym przyjęto, że prognoza wykonana przez stronę polską będzie stanowiła formalne wykonanie obowiązku.

2. Cel, zakres i metodologia opracowania prognozy

Celem Prognozy jest określenie oddziaływania na środowisko skutków realizacji Programu WTPS w uzgodnieniu z partnerem Programu. Ustawa POŚ przewiduje ustalenie zakresu prognozy (tzw. scoping) jako jeden z obowiązkowych etapów procedury oceny. Organ administracji publicznej opracowujący projekt dokumentu lub wprowadzający zmiany do przyjętego już dokumentu musi uzgodnić z właściwymi organami zakres i stopień szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko. W tym przypadku zakres taki został określony przez Ministra Środowiska w nawiązaniu do zapisów ustawowych. Prognoza jest zgodna z tymi zaleceniami.

Prognozę przeprowadzono zestawiając wyróżnione priorytety Programu WTPS z celami zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska zapisanymi w dokumentach strategicznych obowiązujących na terenie współpracy. Prognoza obejmuje także niektóre analizy prospektywne możliwych przedsięwzięć materialnych związanych z realizacją tych priorytetów. Prognoza obejmuje następstwa środowiskowe po obu stronach granicy polsko-słowackiej.

3. Zagadnienia proceduralne

Odpowiedzialnym za wykonanie prognozy jest organ administracji publicznej opracowujący projekt dokumentu. Po wykonaniu prognozy organ opracowujący projekt dokumentu głównego (w tym przypadku Programu WTPS) poddaje go wraz z prognozą opiniowaniu przez te same organy, które uzgadniały zakres Prognozy. O ile jednak w przypadku decydowania o konieczności wykonania oceny oraz o zakresie prognozy formą współdziałania organów było odpowiednio porozumienie i uzgodnienie — a więc obydwie o charakterze współdecydowania, to w przypadku projektu dokumentu poddawany jest on jedynie opinii organu ochrony środowiska - a więc współdziałanie przybiera tutaj formę niewiążącą. Jest więc odwrotnie niż w przypadku ocen dla przedsięwzięć, gdzie organy ochrony środowiska tylko opiniują konieczność wykonania oceny i jej zakres, natomiast uzgodnienie dotyczy samego rozstrzygnięcia w sprawie. Kwestia ta jest szczególnie istotna w przypadku strategii międzynarodowej, gdzie ostateczne decyzje akceptujące mają bardzo wysoką rangę.

Organem administracji publicznej właściwym do uzgadniania zakresu i szczegółowości informacji wymaganych w prognozie oddziaływania na środowisko dla postępowań w sprawie oceny oddziaływania na środowisko przeprowadzanych przez centralny organ administracji publicznej oraz opiniowania projektów tych dokumentów lub zmian do przyjętych już dokumentów są minister właściwy do spraw środowiska oraz Główny Inspektor Sanitarny (art. 45 i art. 381 ustawy POŚ). Ze względu na geograficzny charakter dokumentu strategicznego zastosowanie mogą także mieć zapisy o transgranicznych oddziaływaniach na środowisko.

4. Informacja i udział społeczeństwa

Istotnym elementem postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko programów i planów jest, zgodnie z art. 43 ust. 2 ustawy POŚ, udział społeczeństwa. Ustawa POŚ nie stanowi jednak wyraźnie, kiedy procedura ta ma być uruchomiona. Na tle art. 43 można argumentować, iż jej uruchomienie następować może w dowolnym momencie przed zatwierdzeniem dokumentu. Istotne znaczenie dla przedmiotowego dokumentu mają także regulacje prawne dotyczące publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska, a w szczególności Dyrektywa nr 2003/4/WE, stosowny zapis w POŚ oraz postanowienia Konwencji z Aarhus, ratyfikowanej przez Polskę i Słowację a także przez UE.

5. Zawartość Programu WTPS

Region objęty Programem WTPS jest delimitowany administracyjnie. Po stronie polskiej są to subregiony Krośniensko-Przemyski (województwo podkarpackie), Nowosądecki (województwo małopolskie) i bielsko-bialski (województwo śląskie) oraz część subregionu krakowsko-tarnowskiego (powiat oświęcimski) i centralnego śląskiego (powiat pszczyński) oraz rzeszowskie-tarnobrzeskiego (powiat grodzki i ziemski rzeszowski). Po stronie słowackiej wchodzi dwa regiony(Kraje): Żyliński i Preszowski. Całkowita powierzchnia tak wyznaczonego terenu wynosi 38 tysięcy km², z czego w Polsce 22, 3 tys. Sąsiadami, poza pozostałymi terytoriami układających się państw jest Ukraina i Czechy, a bliskim sąsiadem także Węgry.

Projekt programu jest dokumentem zwartym i eksponującym problematykę potencjalnie interesującą obie strony. Na tle analizy zidentyfikowano kilka potencjalnych zagregowanych kierunków rozwojowych. Zostały one zapisane jako priorytety, z podzieleniem wewnętrznym na grupy zadaniowe.

Pierwszym priorytetem Programu jest **rozwój infrastruktury transgranicznej** (RIT). Chodzi o dwie grupy zadaniowe: strukturę komunikacyjno-transportową(K) oraz infrastrukturę środowiskową, czyli sozotechniczną, (Ś).

Drugim priorytetem jest **rozwój społeczno-ekonomiczny** (RSE) z trzema grupami zadaniowymi: wymianą turystyczną (T), ochroną dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego (D) oraz tworzeniem sieci instytucjonalnego wspomagania (S).

W trzecim priorytecie chodzi o **wspieranie inicjatyw lokalnych** (WIL), z wykorzystaniem istniejących tu Euroregionów (Karpacki, Beskidy, Tatry i Śląsk Cieszyński).

Wreszcie czwarty priorytet dotyczy **pomocy technicznej** (PT).

Program zawiera także obszerną tabelę z wyszczególnionymi potencjalnymi zadaniami, w tym z zapisem dotyczącym ochrony środowiska (gospodarka odpadowa, zaopatrzenie w wodę, oczyszczanie ścieków, zanieczyszczenie powietrza, zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom – czyli

wdrażanie dyrektywy IPPC, zmiany klimatu, rekultywacja gruntów, problematyka obszarów NATURA 2000, ekologiczny transport miejski, problemy ryzyka środowiskowego). Wymieniono także zadania w grupie turystyki i ochrony dziedzictwa kulturowego. W innych działach pojawiają się przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko, ale też technologie przyjazne środowisku, jak energetyka ze źródeł odnawialnych. Z ekologicznego punktu widzenia należy zauważyć tu dwa aspekty. Wzrost konkurencyjności, w sensie przestrzennym w Europie, odbywa się obecnie przy wyraźnym wzroście poziomu infrastruktury sozotechnicznej oraz pojawianiu się kryteriów zrównoważonego rozwoju, w stosunku do działalności gospodarczej. Ponadto obszary zwiększają swą konkurencyjność przede wszystkim dzięki rozwojowi sfery usług, w tym zwłaszcza usług niematerialnych. Oba te aspekty powinny wywołać korzystne skutki środowiskowe. Pod względem zadaniowym można to osiągać dzięki poprawie warunków sprzyjających rozwojowi turystyki, w tym kwalifikowanej, poprawie dostępności terenu oraz poprawie możliwości rozwoju przedsiębiorczości w ogóle i w szczególności w ramach sektora MŚP (o czym Program wspomina). W drugim priorytecie ważna jest współpraca społeczności lokalnych, a także ogólna poprawa warunków życia, rozumianych możliwie szeroko. Bardzo istotnym z ekologicznego punktu widzenia jest priorytet trzeci dotyczący wspierania inicjatyw lokalnych. Mowa tu wprost o poprawie stanu środowiska, w tym ograniczania źródeł zagrożeń oraz o poprawie bezpieczeństwa cywilnego i bezpieczeństwa granic. Wszystkie trzy pierwsze priorytety wspierają realizację zasad zrównoważonego rozwoju. Ich następstwa dla środowiska ocenić będzie można po rozwinięciu grup zadaniowych. Tak więc Program ma w założeniu prośrodowiskowy charakter. Eksponuje w szczególności zrównoważony rozwój gospodarki wiejskiej (rolnictwa) z wprowadzaniem nowych aktywności gospodarczo-społecznych oraz ochronę zasobów środowiska (zwłaszcza wód, powietrza i bogactw biosfery) w celu przekazania ich przyszłym pokoleniom, ale też z założeniem wykorzystania ich dla potrzeb dzisiejszego społeczeństwa. Priorytety i grupy zadaniowe są z jednej strony silnie związane z położeniem geopolitycznym regionu, z drugiej z jego przyrodniczą i demograficzną specyfiką, nawet odrębnością oraz z tradycją, kulturą oraz historią. Bezpośrednie odniesienie

do treści ekologicznych umieszczono w krótkim podrozdziale dotyczącym stanu środowiska oraz zadań w zakresie jego poprawy. Zwrócono uwagę na słabą infrastrukturę urządzeń do ochrony środowiska, w tym dla ochrony jakości wód. Kierunki zmian to wzmocnienie standardów życia, także poprzez proste zwiększenie dostępu do wolnych zasobów i poprawienie ładu przestrzennego. W sferze aktywności gospodarczej największe perspektywy ma podwyższenie znaczenia produktu turystycznego, usprawnienie gospodarki odpadami i gospodarki wodno-ściekowej, a także wprowadzenie nowych rozwiązań w zakresie energetyki ze źródeł odnawialnych. Zapisy te są bardzo ogólne, ale trafne. Pogranicze Polsko-Słowackie ma takie właśnie perspektywy i wypełnienie zadań związanych z tak postawionymi priorytetami może zapewnić oczekiwany awans regionowi przy wzmocnieniu roli współpracy. W mniejszym stopniu zwraca się uwagę na rolę ustanowionych i wciąż tworzonych obszarów NATURA 2000 będących najważniejszym „rusztem” przyrodniczym terenu. Priorytety nie odnoszą się także, w bezpośredni sposób do potrzeb ochrony przyrody, krajobrazu i różnorodności biologicznej. Na załączonej mapie nie pokazano obszarów OSO i SOO, poprzestając na Parkach Narodowych i Krajobrazowych, szczególnie tu licznych (po polskiej stronie 6 parków a po słowackiej 7 parków narodowych).

Wykorzystana w Programie analiza SWOT obejmuje także aspekty środowiskowe, natomiast zalecenia ewaluacyjne oraz proponowany zestaw wskaźników nie są w tym względzie odpowiednio bogate i dlatego Prognoza je uzupełnia.

6. Stan środowiska na obszarze WTPS

Poniżej przedstawiono ogólną ocenę stanu środowiska, przede wszystkim w polskiej części obszaru, ale z uwagami dotyczącymi strony słowackiej oraz wyszczególniono walory przyrodnicze wyróżnionych obszarów transgranicznych, które będą pełniły istotną rolę we wdrażaniu Programu.

Analizowany obszar o powierzchni porównywalnej z małym krajem europejskim jest dość jednorodny pod względem jakości i genezy środowiska. Są to tereny młodych gór fałdowych generalnie zbudowanych z fliszu karpackiego z niewielkimi obszarami odmiennej litologii. Partie szczytowe Karpat wzdłuż granicy słowacko-polskiej pokryte lasami, a w części wschodniej także halami (połoninami) należą do stosunkowo mało zmienionych środowiskowo. Działalność gospodarcza koncentruje się w dolinach i na pogórzu. Co do zagrożeń przemysłowych, to obszar ten charakteryzuje się przeciętnym lub niskim jego oddziaływaniem na atmosferę, hydrosferę, pedosferę i biosferę. Nie są znane z tego terenu sygnały o zdrowotnych następstwach zagrożeń fizyko-chemicznych związanych z przemysłem. Najpoważniejsze ogniska emisji przemysłowej i jednocześnie obszary lokalnie zdegradowane geochemicznie znajdują się w sąsiedztwie lokalnych miejsc wydobywania ropy oraz jej poszukiwań. Istotnym zaburzeniem przyrody była i może jeszcze być budowa zbiorników retencyjnych po obu stronach granicy. Słowacja boryka się z podobnymi do polskich problemami jakości wody do picia, poziomem oczyszczania ścieków (patrz tabela 1) ale też z koniecznością zachowaniem lasów w dobrej kondycji. Wystąpiły tu ogromne zniszczenia drzewostanów związane także z ich monokulturową strukturą.

Mała odporność gleb wykształconych przede wszystkim na karpackim fliszu spowodowała, że zagrożenie zakwaszeniem środowiska jest po obu stronach granicy znaczne, z przewagą procesów tego rodzaju na Słowacji. Na Słowacji jest także większe, wciąż rosnące zagrożenie erozją eoliczną, zwłaszcza podczas bezśnieżnych zim (prawdopodobnie w efekcie globalnego ocieplenia).

Charakterystyka sozologiczna obszaru została przedstawiona w tablicy poniżej. Scharakteryzowano sytuację w zakresie zagrożeń fizyko-chemicznych i niektórych biologicznych. Dane poniższe zestawione z warunkami przeciętnymi w Polsce potwierdzają ogólną diagnozę o czystości powietrza, gleb i dobrym stanie biosfery przy pewnych zapóźnieniach sanitarnych i w Polsce i na Słowacji

Tabela 1 –Wybrane parametry zagrożeń środowiska na obszarze WTPS

Lp.	Element związany ze stanem środowiska	Charakterystyczne lub średnie wartości na obszarze WTPS	Relacje w stosunku do reszty kraju	Tendencja obecnych zmian
1	Imisja gazowa SO ₂	0,15 S _{98,9} /D ₂₄	stężenia 2-krotnie niższe	powolny dalszy spadek
2	Imisja gazowa NO _x	0,25 S _a /D _a	stężenia dwukrotnie niższe	stabilizacja, w części zachodniej lokalnie powolny wzrost
3	Imisja gazowa CO	poniżej 0.05 S _{8max} /D _{8max} , praktycznie nie występuje	zdecydowanie niższe stężenia uśrednione przestrzennie,	tylko ogniska lokalne
4	Imisja pyłowa	PM10 0,5- 1.0 µg/m ³	2-krotnie niższe stężenia	powolny
5	Mokra depozycja siarczanów do gleby	600-750 mg S/m ²	około 60% średniej krajowej	powolny spadek
6	Azotany i azotyny w wodach gruntowych	> 15 mg NO ₃ /dm ³	średnia krajowa	stabilizacja
7	Odpady komunalne na mieszkańca	270 kg/mk/rok	10% mniej	dość szybki wzrost
8	Odpady komunalne na wysypiskach nielegalnych oraz poza miejscami składowania i przerobu	brak danych	Prawdopodobnie mniej niż średnio w kraju	brak danych
9	Jakość wody w ujęciach indywidualnych	60% ujęć z wodą skażoną bakteriologicznie	W Polsce ponad połowa ujęć skażona bakteriologicznie	Bardzo powolna poprawa
10	Hałas uciążliwy w obszarach zabudowanych	Wskaźnik uciążliwości akustycznej ruchu drogowego – 1, 2	Południowa Polska – 3, środkowa 2-2,5	wzrost, lokalnie szybki
11	Zagrożenie lasów szkodnikami owadziemi pierwotnymi i wtórnymi	Przeciętne, lokalnie podwyższone	Mniejsze niż w zachodniej części strefy górskiej	stabilizacja
12	Zagrożenie promieniowaniem jonizującym	Godzinna dawka promieniowania gamma 68 nGy/h	W Polsce od 63 do 85 nGy/h	stabilizacja
13	Obsługiwane przez oczyszczalnie ścieków gospodarstwa domowe	W Polsce około 58%, na Słowacji 52%	I w Polsce i na Słowacji poniżej średniej krajowej	Bardzo powolna poprawa

Objaśnienia:

1. relacja przeciętnych stężeń miarodajnych dobowych (percentyle) do wartości średnich dopuszczalnych dobowych;
2. relacja średnich wartości rocznych do dopuszczalnych rocznych;
3. relacja średniej maksymalnej koncentracji 8-godzinnej do wartości dopuszczalnych;
4. PM – pył o frakcji poniżej 10 μ m;
5. w przeliczeniu na siarkę;
8. szacunek wynikający z bilansu odpadów składowanych;
10. województwo podlaskie jest uważane za najmniej narażone na hałas komunikacyjny i dane z tego województwa przyjmowane są jako porównawcze (wskaźnik 1),
12. dawka absorbowana przez kilogram (w tym przypadku gleby) przez godzinę wyrażana w Dzulach – gray (1 Gy = J/kg).

Wykorzystano dane z raportów IOŚ „Stan środowiska w Polsce” oraz raportów wojewódzkich (podkarpackie, małopolskie) z lat 2003-2005 a także ze sprawozdań Słowackiej Agencji Ochrony Środowiska.

Cechy te w ujęciu generalnym są konstytutywne dla przygranicznej części omawianego obszaru chociaż są wewnętrznie, subregionalnie i lokalnie silnie zróżnicowane. Wystarczy zestawić krajobraz Kotliny Podhalańskiej z Bieszczadami lub Kotliny Żylińskiej z Połoninami w Słowacji. .

W epoce globalizacji, ale jednocześnie centralizacji, większego znaczenia nabierają obszary charakteryzujące się unikatowymi cechami środowiska przyrodniczego i kulturowego. Owa odrębność i wyjątkowość staje się wartością samą w sobie, którą trzeba chronić, ale także roztropnie wykorzystywać. Pogranicze polsko-słowackie jest takim unikatowym obszarem, wartością sama w sobie i jednocześnie okazją do szybkiego postępu społeczno-ekonomicznego pod warunkiem utrzymania, a nawet wzmocnienia jakości tego środowiska. Cechy wyróżniające ten obszar stanowią szczególnie, złożony, niezwykle atrakcyjny kompleks. Mowa o:

- niskiej gęstości zaludnienia dostosowanej do warunków naturalnych; występowaniu obszarów mało zmienionej przyrody, mało znanych nawet w krajach objętych współpracą;
- czystym powietrzu i dobrych warunkach wymiany tego powietrza;
- dobrej jakości wód, zwłaszcza w górnych odcinkach rzek i strumieni górskich zanieczyszczonych praktycznie tylko ściekami komunalnymi
- wyjątkowej różnorodności systemu przyrodniczego; bogactwie ekosystemów uwarunkowanych ekspozycyjnie (bliskość stoków adretacyjnych i ubac), ale też zbiorowisk pontyjskich; obecności

- gatunków rzadkich, dla których trzeba organizować a następnie utrzymywać specjalne systemy ochrony;
- atrakcyjnych kompleksach lasów (z zachowaniem górskiej piętności), hal i dolinnych użytków zielonych;
 - możliwości obcowania z przyrodą nie zmienioną przez cywilizację; po prostu zbawiennej ciszy i spokoju;
 - bogactwie kultur, tradycji i obyczajów;
 - dobrej tradycyjnej i zdrowej kuchni; dobrych warunkach do produkcji zdrowej żywności i lokalizacji „zielonego przemysłu”;
 - atrakcyjnej i dostępnej dla każdego sieci tras turystyki pieszej i innej, przy dość gęsto rozmieszczonych turystycznych przejściach granicznych.

Po polskiej stronie obszaru znajduje się sześć Parków Narodowych (Babiogórski, Tatrzański, Gorczański, Pieniński, Magurski i Bieszczadzki), co najmniej jeden projektowany (Przemyski), kilkanaście parków krajobrazowych, ponad sto pięćdziesiąt rezerwatów i wiele innych form konserwatorskiej ochrony przyrody (obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe). Na omawianym terenie jest Rezerwat Biosfery UNESCO (Karpaty Wschodnie), obszary wodno-błotne chronione na mocy ratyfikowanej przez Polskę Konwencji Ramsarskiej. Bieszczadzki Park Narodowy uhonorowany jest Dyplomem Europy. Szczególne znaczenie mają ustanowione obszary NATURA 2000, należące zarówno do „ptasich – OSO” jak i „siedliskowych” – SOO. Sieć NATURA 2000 obejmuje wszystkie wyżej wymienione Parki Narodowe, a ponadto długą listę innych obiektów. Praktycznie cały łańcuch Karpat na tym odcinku jest chroniony.

Po stronie słowackiej znajduje się siedem parków narodowych: Tatrzański, Małej i Wielkiej Fatry, Niskich Tatr, Słowacki Raj, Pieniński i Połoniński. Trzy z nich graniczą z parkami po polskiej stronie (Tatrzański, Pieniński i Bieszczadzki/Połoniński). Liczne są parki krajobrazowe, rezerваты i obszary NATURA 2000. Południowe stoki Karpat mają odmienne warunki przyrodnicze związane z odmiennością klimatyczną i hydrologiczną. Jest tam także nieco inny świat roślin i zwierząt, z licznie reprezentowanymi populacjami

dużych ssaków drapieżnych (niedźwiedź, ryś, wilk, dzik, żbik). Obszary chronione zajmują po stronie słowackiej około 48% powierzchni (znacznie więcej, co dziwi, po stronie zachodniej), w polskiej części ten udział jest niższy (40%) i najwyższe wartości osiąga w regionie nowosądeckim.

Należy podkreślić, że w skali Europy, a nawet świata ta część Środkowej Europy posiada wartości przyrodnicze, rozumiane ekologicznie i krajobrazowo, niezwykle rzadkie, szczególnie cenione tak u przyrodników, jak i turystów, będące jednocześnie unikalnymi zasobami różnorodności siedliskowej i krajobrazowej. Na pograniczu oceanicznej i kontynentalnej Europy wykształciły się na podłożu o genezie glacialnej, fluwioglacjalnej, fluwialnej i orograficznej geosystemy dolin i kotlin, pogórzy, wierzchowin, połączonych szczytów i turni z akcentami pontyjskimi. Mozaika mezoregionalna jest tu wyjątkowo duża, wywołana różnicami podłoża, a przede wszystkim odmiennością stosunków klimatycznych i wodnych, w tym zasilania. Taką przyrodę utrzymuje przejściowy klimat z cechami atlantyckimi i kontynentalnymi, z dużą zmiennością warunków pogodowych i uwarunkowany znaczną rozciągłością równoleżnikową, oznaczającą tu znaczące kontrasty klimatyczne atlantycko-azjatyckie. Po stronie słowackiej pojawiają się mezoklimaty pannońskie, idealne dla lokowania uzdrowisk o profilu telessoterapeutycznym.

Na omawianym obszarze wyróżnić trzeba sześć transgranicznych obszarów o szczególnej wartości. Są to Bieszczady, Beskid Niski, Dorzecze Popradu i Pieniny, Spisz, Tatry i Orawa oraz Śląsk Cieszyński. Program powinien koncentrować najważniejsze działania dotyczące się ochrony środowiska właśnie tam. Obszary te zajmują 80% strefy przygranicznej WTPS i sięgają niekiedy do granic przyjętej delimitacji.

Z tego, przeglądowego opisu wynika, że cały analizowany obszar leży w bezpośrednim sąsiedztwie niezwykle wartościowych terenów. Tak więc mieszkańcy omawianego obszaru mają do cennych miejsc przyrodniczych nie więcej niż 20 km, a najczęściej poniżej 10. Należy tu dodać, że tereny przygraniczne, nawet prawie zawsze pokryte lasami, odznaczają się także urokiem nienaruszonej struktury ekstensywnych agrocenoz. Przykładami takich terenów, czekających na odkrycie i powiązanie z sąsiadem jest Pogórze

Cieżkowickie, Beskid Wyspowy i Mały, Pogórze Bocheńskie, a także rozległe obszary północno-wschodniej Słowacji.

Walory górskiego i podgórskiego krajobrazu wiążą się także ze specyficznymi uwarunkowaniami sozologicznymi. Obszary chronione zajmują przede wszystkim partie grzbietowe oraz górne części stoków. Doliny są w przeważającej części zajęte pod osadnictwo i rolnictwo. Tworzy to trudności w utrzymywaniu zawartości ekologicznej, zwłaszcza pomiędzy oddzielnymi partiami pogórzy.

7. Określenie strategicznych celów zrównoważonego rozwoju na obszarze WTPS

Analiza dokumentów strategicznych zawierających problematykę ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju mających odniesienie do Programu jest ustawowym elementem oceny programu, gdyż wskazuje miejsce dokumentu w systemie strategii pro środowiskowych i pozwala na zapisanie celów, których wypełnienie jest jedną z miar oceny dokumentu przez prognozę. Przedstawiono je w układzie historyczno – supletycznym by sprawnie wyłonić cele. Kluczowe terminy i określenia budujące zapis celów wyłuszczone. Wyróżniono Strategie europejskie ze szczególnym uwzględnieniem UE, a także polskie i słowackie dokumenty strategiczne, krajowe i regionalne. W ten sposób wyróżniono najważniejsze cele, których zgodność z dokumentem głównym omówiono.

Cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, krajowym i regionalnym grupują się obecnie w dwóch zasadniczych nurtach: **oddalania zagrożeń globalnych**, w tym tych związanych z wyczerpywaniem się zasobów planety oraz związanych z szeroko rozumianym **bezpieczeństwem ekologicznym** oraz **świadomością ekologiczną** jednostki działającej w określonej społeczności. Celem głównym, uniwersalnym, jest podążanie zgodne z **idea i zasadami zrównoważonego rozwoju**, co praktycznie powtarzają wszystkie dokumenty strategiczne.

Pierwsze zapisy o charakterze strategicznym znalazły się w apelu U'Thanta (1969), Deklaracji Sztokholmskiej (1972) oraz we wczesnych programach ochrony środowiska ONZ (UNEP) a zwłaszcza w strategii ochrony przyrody (1980), Światowej karcie przyrody (1982) i Raporcie „Nasza wspólna przyszłość” (1987). Wszystkie myśli i zalecenia zawarte w tych dokumentach wzmocnione wydarzeniami z 1990 roku (przełomowy międzynarodowy dzień ochrony środowiska w Moskwie, spotkanie ministrów z Europy w Bergen) znalazły się w dokumentach Konferencji ONZ „Środowisko i Rozwój”, która znana jako Szczyt Ziemi odbyła się w Rio de Janeiro w 1992 roku. Nadal, jako aktualne, są sformułowane tam zasady koniecznych praw i obowiązków, warunkujące osiągnięcie

nowego ekologicznego ładu na Ziemi oraz **lepszej jakości życia**. Spośród 27 zasad istotne znaczenie dla tworzenia programów współpracy międzynarodowej ma, co najmniej, sześć. W zasadach 5, 7, 9 i 12 zwraca się uwagę na potrzebę **stałej współpracy wszystkich państw** i ludzi na rzecz zrównoważonego rozwoju w celu **zachowania, ochrony i przywracania zdrowia i integralności ekosystemu Ziemi**. Konkretnie znaczenie mają zasady 18 i 19 mówiące o potrzebie informowania sąsiadów o jakichkolwiek katastrofach lub niebezpieczeństwach. Sąsiedzi powinni zapewniać odpowiednią informację na temat zagrożeń środowiskowych mogących mieć niekorzystne skutki. Tematyka ta rozwinięta jest w globalnym programie Agendy 21 ONZ w rozdziale o współpracy międzynarodowej, przekazywaniu technologii, prawie międzynarodowym i obiegu informacji. Zasadniczy cel Programu WTPS – rozwój obszarów przygranicznych dwóch krajów jest także zgodny z zasadami zrównoważonego rozwoju i nowoczesnej ochrony środowiska, gdzie awans ekonomiczny ludzi uważa się za niezbędny warunek wzrostu świadomości ekologicznej, a więc jako szansę na społeczną akceptację koniecznych ograniczeń w użytkowaniu zasobów środowiska.

Dokumenty z Rio powszechnie wprowadziły klasyczne dziś zasady odpowiedzialności za straty środowiskowe oraz podstawowe kryteria zrównoważonego rozwoju, a także do dziś skutecznie wdrażane instrumenty zarządzania ochroną środowiska. Najważniejszym z takich narzędzi, które będą wykorzystywane w Programie WTPS są oceny środowiskowe, zarówno dla pojedynczych przedsięwzięć jak i wykonywane w stosunku do dokumentów strategicznych.

W Rio narodziły się dwie najważniejsze konwencje dotyczące ochrony środowiska, niezwykle ważne dla współpracy transgranicznej. Mowa o Konwencji o **różnorodności biologicznej** oraz Ramowej Konwencji w sprawach **zmian klimatu**. Trzeba tu zwrócić uwagę, że od Szczytu w Rio poszukuje się dodatkowych rozwiązań prawno-politycznych mogących zastąpić nie zawsze podpisywane i ratyfikowane konwencje i traktaty. Poważną rolę ma **regionalizacja** – przy trudnościach znalezienia rozwiązań globalnych można zawierać porozumienia regionalne. Dobrym przykładem jest współpraca karpcka w ramach Euroregionów obejmującego poza Polską i Słowacją także Węgry, Rumunię i Czechy. Te, w pewnym

sensie, zastępcze inicjatywy programowe związane są z małą skutecznością działań ONZ i słabą realizacją Agendy 21.

W kolejnych latach przyjęto następne poważne dokumenty ekorozwojowe. I tak w 2000 roku w Nowym Jorku - Milenijny Raport dotyczący Celów Rozwoju (MDGR – deklaracja milenijna) zawiera osiem celów głównych, a ósmy z nich wiąże się z potrzebą ustanawiania i realizowania krajowych strategii zrównoważonego rozwoju do roku 2005. W rezultacie w Polsce powstał dokument Polska 2025. Długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju. Jest on jednak powszechnie krytykowany za brak misji i rozdrobnienie problemów. W 2001 roku ukazała się Deklaracja Amsterdamska o **zmianach globalnych** dotycząca koniecznych reakcji na nie. Najważniejszym sformułowaniem tej deklaracji jest postulat rozumienia tych zmian nie jako prostego paradygmatu przyczynowo – skutkowego, ale jako procesu z charakterystycznymi progami i zmianami. Uznano, że Ziemia jako system wyszła daleko poza zasięg naturalnej zmienności występującej przez ostatnie setki tysięcy lat. Zatem potrzebne są etyczne i polityczne ramy globalnego zarządzania i strategii zagospodarowania Ziemi jako systemu. Deklaracja Amsterdamska jest najpoważniejszym ostrzeżeniem tego typu przed ostatnim Raportem Klimatycznym (2007). W praktyce oznacza, że wszelkie programy, plany i polityki muszą odnosić się do niezamierzonych i postępujących zmian w środowisku globalnym i lokalnym.

Te i inne wyzwania legły u podstaw organizacji Szczytu Ziemi w Johannesburgu w 2002 roku. Szczyt miał doprowadzić do ważnych zobowiązań w sferze socjalno-społecznej ochrony zasobów naturalnych i ochrony zdrowia. Niestety nie udało się w większości tych propozycji uzgodnić. Dla Programu WTPS warte odnotowania są zasady **odpowiedzialności przedsiębiorców i biznesu za stan środowiska**, które powinny być wprowadzone do praktyki współpracy. Jako najnowszy dokument o charakterze światowym, porządkującym relacje cywilizacji ze środowiskiem jest tzw. Karta Ziemi, lub inaczej umowa najmu z Ziemią przygotowana w Brnie w 2004 roku. Dokument ten jest szczególnie bliski naszym sąsiadom od południa. Jest to Deklaracja w przeważającej części o charakterze filozoficznym, ale dobrze określa ograniczoność naszych dzisiejszych działań oraz potrzebę odnowy

naturalnego porządku świata jako warunku długotrwałej egzystencji człowieka i jego kultury. Hasła tej Deklaracji bardzo dobrze pasują do celów Programu, gdzie eksponuje się **wartości kulturowe** oraz zrównoważony rozwój ekonomiczny.

Pozostając przy tematyce konwencji należy skierować uwagę na Konwencję o dostępie do informacji, **udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz dostępie do sprawiedliwości w sprawach środowiska** Aarhus (1998). Polska i Słowacja ratyfikowały około 20 konwencji dotyczących się ochrony środowiska, niektóre z nich są uszczegółowione w prawodawstwie unijnym, a więc ściśle implementowane do prawa krajowego.

Podstawowymi dokumentami strategicznymi dotyczącymi się ochrony środowiska Unii Europejskiej są wspólnotowe programy ochrony środowiska, które zaczęto formułować od 1973 roku. Obecny, szósty program działań Wspólnoty w dziedzinie ochrony środowiska na lata 2001-2010 ma hasło „Środowisko 2010: nasza przyszłość, nasz wybór”. Wyznacza on cztery priorytety wymienione poniżej.

- **Powstrzymanie niekorzystnych zmian klimatu i przeciwdziałanie ich następstwom.**

Przyroda i bioróżnorodność; ochrona rzadkich zasobów biotycznych i krajobrazowych.

Środowisko i zdrowie, **bezpieczeństwo ekologiczne** obywateli.

Zrównoważone wykorzystanie **zasobów naturalnych** i nowa, skuteczna **gospodarka odpadami**.

Program zwraca się ku potrzebie wzmocnienia międzynarodowych ram instytucjonalnych, tworzeniu regionalnych struktur, lepszej koordynacji pomiędzy państwami członkowskimi a także w ramach innych struktur europejskich. Program należy wiązać z zaprezentowaną na posiedzeniu Rady Europejskiej w Goeteborgu w 2001 roku strategią rozwoju UE „Zrównoważona Europa dla lepszego świata”. Ma ona trzyczęściową strukturę wykonawczą, gdzie w pierwszym etapie zakłada się zestawienie przekrojowych, międzyresortowych propozycji i rekomendacji prowadzących do poprawy skuteczności polityki i osiągnięcia zrównoważonego rozwoju.

Chodzi o to by polityki sektorowe wzmacniały się nawzajem, a nie rozchodziły, a polityka regionalna była prekursorem i najlepszym przykładem takiej integracji. W drugiej fazie przewiduje się **ustanowienie konkretnych instrumentów**, a w trzecim implementację i ewaluację.

Istotne znaczenie dla zapisów Programu WTPS mają także dokumenty strategiczne przygotowywane w ramach działań UE. Jest ich kilkanaście. Wspominamy tylko dwa. Na konferencji ministrów ochrony środowiska w Lucernie (1993) przyjęto Program działań na rzecz ochrony środowiska dla Europy Środkowej i Wschodniej. Może to być wzór do działań na rzecz zrównoważonego rozwoju w Programie WTPS. Program z Lucerny zawiera zasady liczenia strat w środowisku i ustanawiania priorytetów, wskazuje niezbędne reformy w polityce ochrony środowiska, w tym tworzenie lepszych instytucji, zajmuje się **finansowaniem ochrony środowiska** wymieniając obiekty priorytetowego finansowania. Przede wszystkim jednak zajęto się najszerzej, jak do tej pory, problemami transgranicznymi, regionalnymi m.in. Program rozwija zarządzanie ochroną różnorodności biologicznej na obszarach przygranicznych. Ważne są także zapisy o emisjach transgranicznych, promieniowaniu jonizującym, handlu odpadami. Bezpośredni, bardzo aktualny związek z Programem WTPS mają ustalenia dotyczące **europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000**. Szczególny charakter tych obszarów, wynika z zapisów Dyrektywy Rady Nr 79/409 EWG z 1979 roku (Dyrektywa Ptasia), Dyrektywy Rady Nr 92/43 EWG w sprawie ochrony siedlisk naturalnych i dzikiej fauny i flory (Dyrektywa Siedliskowa) oraz decyzji Komisji Nr 97/266 EWG z 1996 roku w sprawie zakresu informacji o obszarach systemu Natura 2000. W rezultacie tych uregulowań, spójna sieć obszarów chronionych powstaje na całym obszarze wspólnoty europejskiej od 2004 roku. W skład tej sieci wchodzi obszary specjalnej ochrony (OSO) ustanawiane zgodnie z Dyrektywą Ptaszą oraz specjalne Obszary Ochronne (SOO) ustanawiane zgodnie z Dyrektywą Siedliskową. Obszary takie zostały w Polsce i Słowacji wyznaczone i zatwierdzone (OSO) i zgłoszone (SOO). Tworzą one system obejmujący kilkanaście procent powierzchni obu krajów, w tym wszystkie parki narodowe, część parków krajobrazowych i rezerwatów oraz dość znaczną powierzchnię dotychczas praktycznie nie chronioną. Należy zwrócić uwagę, że sposób wyznaczania

obszarów NATURA 2000 był w Polsce i na Słowacji odmienny – na Słowacji preferowano liczniejsze mniejsze ostoje ograniczone do stwierdzonego występowania chronionych taksonów, w Polsce zaproponowano większe, ale i rzadsze ostoje. Problem ustanowienia i utrzymania tych obszarów jest jednym z fundamentalnych kwestii dzisiejszej ochrony przyrody w Polsce. Na południowo-wschodnich rubieżach naszego kraju znajduje się kilkanaście obszarów Natura 2000, których zgodne ze standardami europejskimi utrzymanie wymaga współpracy z Ukrainą i Słowacją.

W latach osiemdziesiątych w Polsce pojawiły się pierwsze mniej lub bardziej oficjalne dokumenty strategiczne dotyczące ochrony środowiska. Ta historyczna już dziś spuścizna warta jest przypomnienia. Narastająca krytyka społeczna dotycząca stanu środowiska spowodowała opracowanie jednego z pierwszych w krajach Środkowej i Wschodniej Europy programu ochrony środowiska przyrodniczego (1985 – 1988). Znaczna część tego dokumentu, znanego jako Narodowy Program Ochrony Środowiska jest aktualna do dziś, m. in. zawiera on bardzo rozsądne zapisy dotyczące zaprzestania osuszających prac melioracyjnych, doprowadzenia do sytuacji umożliwiającej właściwe funkcjonowanie ekosystemów oraz usunięcia fizykochemicznych zagrożeń ludności. Program nie wszedł w fazę realizacyjną ze zrozumiałych względów politycznych. W znacznym stopniu idee tego Programu wzbogacone myślami działaczy ekologicznych tamtych czasów legły u podstaw Ustaleń Okrągłego Stołu (1989) podzespołu do spraw ekologii. Wśród 28 postulatów znalazł się także obszerny zapis dotyczący współpracy przygranicznej z propozycjami tworzenia funkcjonalnych obszarów bilateralnych na styku cennych przyrodniczo obszarów leżących w Polsce i bezpośrednio za jej granicami. Można uznać, że postulaty te zrealizowano tylko częściowo. Za ważne dla Programu WTSP uznać należy zadeklarowane wtedy przyjęcie zasad ekorozwoju w Polsce, nowego modelu gospodarki leśnej, przeprowadzenie powszechnej inwentaryzacji przyrodniczej (kompletnie zaniechanej) oraz utworzenie ekologicznego systemu obszarów chronionych (w pełnym tego słowa znaczeniu system ten dopiero obecnie jest dopięty).

Najlepszym w ocenie bardzo znacznej liczby ekspertów okazał się dokument - Polityka Ekologiczna Państwa, przyjęty przez

Sejm w maju 1991 roku. Był on formą przełożenia zapisów Okrągłego Stołu z uwzględnieniem celów operacyjnych. Na podstawie tego dokumentu Sejm przyjął w maju 1991 roku uchwałę w sprawie polityki ekologicznej. Zawiera ona do dziś aktualne zasady wzmocnienia roli ochrony środowiska i działań ekorozwojowych w celu poprawy jakości życia Polaków oraz zachowania zasobów przyrody. W szczególności dokument ten wskazuje pilne potrzeby unowocześnienia pakietu legislacji środowiskowej, prowadzenia wyceny strat środowiskowych, co powinno prowadzić do stymulowania **proekologicznych zachowań podmiotów gospodarczych**, ustalenia zasad kształtowania **bezpieczeństwa ekologicznego**, rozwoju systemu **edukacji ekologicznej** itd. Te i inne zapisy PEP pozwoliły na sformułowanie w następnych latach szczegółowych i nowoczesnych dokumentów strategicznych. Część z nich bezpośrednio odnosi się do obszarów zainteresowania Programu WTPS, a wszystkie analizują potrzeby, które powinny być uwzględnione w tym Programie.

W 1993 roku pojawił się w Warszawie tzw. Apel Warszawski zrodzony na I Światowym Kongresie Uniwersalizmu. Postuluje on skierowanie się ku nowym formom życia i rozwoju wspólnie ze społecznym i przyrodniczym otoczeniem. Jest to warunkiem przeżycia wszystkich społeczeństw bogatych i ubogich.

Komitet Prognoz przy Prezydium PAN opracował w 1994 roku Raport w sprawie opracowania długofalowej strategii rozwoju Polski na piętnaście lat. Jest to bardzo optymistyczna prognoza rozwoju, w której wyeksponowano obszary górskie, które powinny być wykorzystane w celach turystycznych i rekreacyjnych. Silniejszym formalnie, bo przyjętym przez Rząd RP i Sejm rozwinięciem tego dokumentu była Strategia dla Polski z tego samego roku oraz Uchwała Senatu w sprawie polityki ekologicznej Państwa. Ustalenia zapisów zawartych w tych obszernych dokumentach potwierdzały deklarację podążania drogą zrównoważonego rozwoju jako drogą jedyną i realizowaną z pełnym świadomym i aktywnym udziałem całego społeczeństwa ponad interesami poszczególnych podmiotów i w imię dobra przyszłych pokoleń. Kolejnym poważnym dokumentem strategicznym była II Polityka Ekologiczna Państwa o podobnych wartościach, co pierwsza, w której pojawiły się uporządkowane i wyposażone w narzędzia wykonawcze wszystkie zasady polityki ekologicznej

zaczepnięte zarówno ze Szczytu Ziemi jak i dokumentów unijnych. Dokument ten powstał w 2000 roku, program wykonawczy do II PEP na lata 2002 – 2010 przyjęto w 2002 roku zaś mutację pod nazwą Polityka ekologiczna Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010 w 2003 roku. Są to podstawowe opracowania strategiczne bezpośrednio związane z ochroną środowiska i rozwojem zrównoważonym. Ich bogate zapisy zawierają wcześniej przyjęte deklaracje i uchwały, w tym tak ważny dla Programu projekt Programu rozwoju ziem górskich. Nieco mniejszy związek ma opracowana w Rządowym Centrum Studiów Strategicznych – Polska 2025. Długookresowa Strategia Trwałego i Zrównoważonego Rozwoju, składająca się z wylistowanych zadań bez adresów i koniecznej misji. Natomiast odnotować trzeba trafne i długo oczekiwane zapisy Krajowej Strategii ochrony i umiarkowanego użytkowania **różnorodności biologicznej** wraz z programem działań (2003), gdzie istotną rolę przypisano ochronie przyrody karpackiej.

Dokumenty strategiczne dotyczące rozwoju społeczno-gospodarczego kraju w różny sposób uwzględniają aspekty środowiskowe. I tak Narodowy Plan Rozwoju 2004 – 2006 przyjęty przez Radę Ministrów w 2003 roku miał zawierać VI część dotyczącą ochrony środowiska. Niestety, okazała się niezgodna ze standardami UE i została wycofana. Ważną dla celów Programu WTPS jest oś V, czyli Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego (ERDF). Jeszcze poważniejsze znaczenie mają tworzone obecnie programy współpracy transgranicznej na lata 2007-13, obejmujące praktycznie wszystkich naszych sąsiadów. Znajdują się tam zapisy o roli przygranicznych regionów w rozwoju gospodarczym Kraju, w tym o roli w promocji zrównoważonego rozwoju.

Podstawowym dokumentem słowackim tyczącym się omawianej problematyki jest przyjęta przez Radę Ministrów Narodowa Strategia Zrównoważonego Rozwoju Republiki Słowackiej. Jest to dokument wytyczający kierunki rozwoju społecznego i ekonomicznego z uwzględnieniem celów ekorozwojowych takich jak racjonalizacja wykorzystania zasobów, bezpieczeństwo ekologiczne obywateli a także deglomeracyjna politykę regionalną. Wiąże się z nim koncepcja

Rozwoju Przestrzennego Słowacji uwzględniająca także uwarunkowania sąsiedzkie, w tym z Polską. Koncepcja jest generalnym zbiorem wytycznych dla planów niższego rzędu, zwłaszcza regionalnych.

Podstawowymi dokumentami regionalnymi dotyczącymi się ochrony środowiska są wojewódzkie programy ochrony środowiska wraz z planami gospodarki odpadami oraz plany przestrzennego zagospodarowania województw. Są to dokumenty uaktualniane co cztery lata, wciąż jeszcze mało spójne z PEP II oraz z Koncepcją Polityki Przestrzennego Zagospodarowania Kraju. W Słowacji stworzone zostały programy rozwoju regionalnego (np. Tarnawski, Trenczyński, Żyliński) łączące problematykę przestrzenną, ekonomiczno-społeczną i ekorozwojową.

W sensie merytorycznym problematyka ekologiczna, ekorozwojowa i pro zdrowotna ważna dla celów Programu obejmuje bardzo szeroką gamę zagadnień. Polityka ekologiczna powinna dokonywać się poprzez **zmiany modelu produkcji i konsumpcji** tzn. zmniejszanie materiałochłonności, energochłonności, wodochłonności i stosowanie dobrych praktyk oraz przyjaznych środowisku technik. Obszar WTPS ma dobre możliwości w tym zakresie. Aspekty ekologiczne powinny być obligatoryjnie włączane do polityk sektorowych a także programów rozwoju regionalnego i lokalnego. Ten ważny postulat wciąż jest niedostatecznie wypełniany, często traktowany typowo deklaratywnie.

Rynek powinien być aktywizowany do działań na rzecz środowiska. M.in. mowa tu o tworzeniu „**zielonych zawodów**”, **partnerstwo z biznesem**, kształtowanie postaw konsumentów, likwidacja subsydiów szkodliwych dla środowiska, zarządzanie środowiskowe, odpowiedzialność za **skutki środowiskowe realizowanych przedsięwzięć**. Można sobie wyobrazić na obszarze WTPS, szeroką gamę możliwości włączenia instytucji finansowych do wspierania na zasadach rynkowych przedsięwzięć w ochronie środowiska i na rzecz rozwoju zrównoważonego.

Potrzebne są nowe mechanizmy ekonomiczne i systemy finansowania. Proekologiczne obszary funkcjonalne na rubieżach Polski powinny z nich szczególnie skorzystać. Przewiduje się bowiem regionalizację opłat za korzystanie ze środowiska.

W zakresie wzmocnienia instytucjonalnego szczególnie ważne dla Programu WTPS powinno być utworzenie proekologicznych administracji zlewniowych oraz wzmocnienie, a może nawet zreformowanie **śłużb inspekcji środowiska**. Bardzo ważne jest tu przekazanie tym wzmocnionym komórkom zadań związanych z realizacją międzynarodowych konwencji ekologicznych. Śłużby tego rodzaju praktycznie (w terenie) nie funkcjonują – trudno sobie wyobrazić nadzór nad realizacją Programu WTPS zawierającego znaczące aspekty pro środowiskowe bez możliwości egzekwowania wyników.

Kwestie związane z komunikacją społeczną są także bardzo ważne. W Polsce formalnie system ten już działa, ale daleki jest od doskonałości. Przy niskiej świadomości ekologicznej rolników, przeważających na obszarze WTPS punkt ten jest szczególnie istotny. Chodzi tu nie tylko o sprawne udostępnianie **informacji o środowisku** przez urzędy administracji publicznej, ale o powołanie i zapewnienie funkcjonowania stałych ciał konsultacyjnych zajmujących się problematyką ekologiczną.

Problematyka **ładu przestrzennego i racjonalnego użytkowania terenu** – to jedno z najważniejszych zadań w znacznym stopniu warunkujące sukces Programu WTPS. Konieczna jest zmiana przepisów w tym względzie gdyż są one w Polsce szczególnie nieudane. W tym samym czasie występuje potrzeba weryfikacji starych planów przestrzennego zagospodarowania, w tym także wojewódzkich i poddania ich procedurze oceniania środowiskowego. Wreszcie arsenał narzędzi quasi planistycznych, wiązanych z ochroną środowiska powinien być rozszerzony zgodnie z inicjatywami UE. Proces OOS powinien być traktowany jako fundament decyzyjny, rozwijane powinny być **dobrowolne systemy zarządzania pro środowiskowego**.

Konieczne jest wprowadzanie technik i technologii innowacyjnych uwzględniających korzyści środowiskowe. Oczekuje się tu szerokiej inicjatywy regionalnej związanej ze specyfiką zasobów środowiska, tradycji i preferencji społecznych.

W dziedzinie ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalnego użytkowania zasobów przyrody polskie dokumenty strategiczne podnoszą kwestię wzrostu lesistości (do 30%), ochronę terenów wodno-błotnych, utworzenie sieci

obszarów Natura 2000 oraz poprawę stanu czystości wód powierzchniowych.

W dziedzinie **zrównoważonego wykorzystania surowców**, materiałów, wody i energii ważne są działania na rzecz kontroli wodochłonności, energochłonności i materiałochłonności, tworzenie nowej struktury organizacyjnej z bazą danych o pro środowiskowych technologiach (wykorzystując kryteria BAT). Odrębnym zagadnieniem jest wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

Polska Polityka Ekologiczna zdecydowanie wspiera zasady **bezpieczeństwa ekologicznego i sprawiedliwości ekologicznej**. Poza kwestiami jakości wód, w tym pitnych, powietrza i standardów usuwania odpadów, rosnące znaczenie mają nowoczesne systemy ochrony przed hałasem, promieniowaniem elektromagnetycznym, obecnością szkodliwych chemikaliów w środowisku oraz unikanie poważnych awarii przemysłowych. Jednym z priorytetowych zadań dla Programu WTPS w tej grupie jest **przeciwdziałanie globalnemu ociepleniu** oraz łagodne dostosowywanie się do jego nieuchronnych następstw, co w obszarach górskich jest szczególnie aktualne..

8. Ocena zgodności Programu z zapisami dokumentów strategicznych i wyłonionymi na ich podstawie celami

Powyższa prezentacja dokumentów pozwoliła na zestawienie najważniejszych celów strategicznych związanych z ochroną środowiska i wdrażaniem zrównoważonego rozwoju. Zostały one zapisane poniżej.

Cel główny. (0) Wdrażanie idei, zasad i narzędzi zrównoważonego rozwoju rozumianego zgodnie z II Polityką Ekologiczną Państwa, w myśl określenia „z cywilizacji nieograniczonych potrzeb i ograniczonych zasobów do cywilizacji racjonalnych potrzeb i zrównoważonego wykorzystania bogactw środowiska”.

Cele odniesienia

1. Powstrzymanie globalnych zagrożeń środowiska, przede wszystkim zmian klimatu, utraty bogactwa różnorodności biologicznej poprzez działania lokalne i indywidualne
2. Tworzenie i utrzymywanie sieci systemu ochrony przyrody: konserwatorskiej - przestrzennej, gatunkowej i siedliskowej z myślą o zapewnieniu trwałości bogactw natury przy tworzeniu szans skorzystania z sąsiedztwa z tymi bogactwami przez miejscową ludność oraz regiony i kraje.
3. Zapewnienie coraz to wyższego poziomu ochrony zdrowia i kondycji fizycznej obywateli, poprzez poprawę jakości żywności i wody, rozwój warunków do rekreacji i kontaktu z przyrodą,
4. Ograniczanie łapczywego konsumeryzmu i wzrostu oferty produktów zbędnych oraz unikanie produkcji odpadów.
5. Instytucjonalne oraz indywidualne dbanie o tradycje i wizerunek regionu
6. Stopniowa przebudowa stylu życia w stronę większego zainteresowania kulturą, w tym kulturą obcowania z przyrodą
7. Rozwiązanie problemów wywołanych pospolitymi zagrożeniami środowiska degradującymi przestrzeń

- oraz zasoby: przede wszystkim związanych z następstwami zrzutów ścieków, uwalniania odpadów oraz emisjami szkodliwych substancji do atmosfery, gleby i hydrosfery.
8. Wprowadzanie coraz wyższych standardów bezpieczeństwa ekologicznego we wspólnym wysiłku społeczeństwa, podmiotów gospodarczych oraz administracji z uwzględnieniem także katastrof naturalnych .
 9. Wzmocnienie roli społeczeństwa, w tym samorządów i organizacji pozarządowych w kształtowaniu krajobrazu, i wyborze zrównoważonych kierunków rozwoju.
 10. Tworzenie warunków do wykorzystywania wszelkiej wiedzy i doświadczeń w promowaniu i wspieraniu prośrodowiskowych form działalności gospodarczej
 11. Zdecydowane rozszerzenie współpracy międzynarodowej , zwłaszcza sąsiedzkiej w celu wspólnego rozwiązywania problemów środowiskowych, przestrzennych, a także zrównoważonej gospodarki.
 12. Wzmacnianie humanistycznych i demokratycznych podstaw rozwoju cywilizacji, a zwłaszcza podnoszenie świadomości ekologicznej całego społeczeństwa.
 13. Sprawne i odpowiednio wysokie (w sensie proporcji do kosztów zadań) finansowanie ochrony środowiska.

Generalnie należy stwierdzić, że proponowany Program wspiera działania przyczyniające się do zastępowania wykorzystania zasobów nieodnawialnych zasobami odnawialnymi, albowiem promuje ekstensywny, ale nowoczesny, sposób wykorzystania tych zasobów oraz dbanie o ich odnawialność jako gwarancję dobrobytu. Jednocześnie Program wskazuje na potrzebę wprowadzania rozwiązań ekoinnowacyjnych. Dobrym przykładem jest np. rozwijanie energetyki ze źródeł odnawialnych oraz indywidualnych systemów sanitacji wód (tam, gdzie nie ma możliwości tworzenia kanalizacji, czyli generalnie w Polsce o bardzo rozproszonym osadnictwie).

Podkreślić należy brak sprzeczności Programu z zapisami dokumentów strategicznych odnoszących się do ochrony konserwatorskiej oraz gatunkowej, chociaż problematyka ta nie jest w Programie nazwana. Idea i litera Programu nie narusza uzgodnień dotyczących sieci obszarów NATURA 2000 w Polsce i umożliwia podjęcie współpracy przy rozszerzaniu zasięgu tych obszarów. Pełna analiza i ocena istotnych problemów ochrony środowiska z punktu widzenia celów projektowanego dokumentu jest trudna, zwłaszcza przy braku szczegółowej informacji o przewidywanych przedsięwzięciach materialnych Programu, a także spodziewanych w najbliższej przyszłości decyzjach przestrzennych, w tym ochronnych.

Można natomiast sformułować opinię dotyczącą systemu obszarów chronionych opisanych wyżej oraz wyrazić generalną ocenę prawdopodobnych zmian w jakości środowiska z podziałem na komponenty. Wdrożenie Programu powinno przyczynić się do poprawy stanu środowiska na obszarach obecnie zagrożonych i zdegradowanych oraz do ustabilizowania systemu ochrony krajobrazu i przyrody rozumianych konserwatorsko. W szczególności powinny umocnić się systemy ochrony konserwatorskiej najwyższych klas (Parki Narodowe, obszary NATURA 2000 i rezerwy) położone w strefie przygranicznej. Warunki ochrony gatunkowej poza tymi terenami nie poprawią się ze względu na spodziewany rozwój infrastruktury komunikacyjnej, a więc fragmentacji terenów nie objętych ochroną.

Krytyczna analiza teleologiczna i programowa w dziedzinach ochrony środowiska, bezpieczeństwa ekologicznego, sprawiedliwości ekologicznej, wdrażania zrównoważonego rozwoju, ochrony zdrowia i utrzymywania ład przestrzennego jest z konieczności ogólna, gdyż Program nie przedstawia konkretnych zadań. Będą one proponowane podczas jego wdrażania. Jeśli jednak zadania te będą zgodne z zapisanymi priorytetami oraz zasadami gospodarowania (takie będą preferowane podczas procedur aplikacyjnych) można przyjąć, że efektami wdrożenia Programu będą pozytywne zmiany w następujących dziedzinach:

- racjonalnego wykorzystania zasobów , zwłaszcza przestrzeni i zasobów biosfery;
- korzystnej zmiany trendów konsumpcyjnych;

- wprowadzaniu technologii i technik przyjaznych środowisku;
- poprawie ładu przestrzennego;
- podnoszenia świadomości i wiedzy ekologicznej.

Program WTPS w większości aspektów odnosi się do podstawowych haseł i zasad zrównoważonego rozwoju. Większość zapisów ZR jest z nim zgodna. Dokumentuje to poniższa tabela. Zasady w niej zapisane pochodzą z omówionych wyżej strategicznych dokumentów dotyczących celów zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska.

Tabela 2 – Relacja Programu WTPS do podstawowych zasad zrównoważonego rozwoju

Zasada zrównoważonego rozwoju	Relacja do Programu WTPS
1. Wszyscy ludzie mają prawo do zdrowego i twórczego życia w harmonii z przyrodą.	Program traktuje tak zarówno mieszkańców regionu, jak i przybyszy
2. Państwa zobowiązują się, że ich działalność nie spowoduje zniszczeń środowiska naturalnego innych państw, w tym ościennych.	Jedna z podstaw Programu
3. Prawo i działalność gospodarcza powinny być tak prowadzone by zapewnić potrzeby rozwojowe i zasoby środowiska dla przyszłych pokoleń.	Fundament ZR. Program zakłada taki właśnie rozwój.
4. Ochrona środowiska musi być traktowana łącznie z innymi procesami rozwojowymi.	Wdrażanie Programu powinno wskazać potrzebę takiego działania. Dziś jest to zasada zwykle nie przestrzegana.
5. Likwidacja ubóstwa jest integralnym zadaniem zrównoważonego rozwoju, służy ochronie środowiska w każdym aspekcie.	Ubóstwo jest lokalnie problemem na obszarze WTPS, także w polskiej części. Należy dostrzec związki pomiędzy nim i ZR.
6. Pierwszeństwa we wsparciu międzynarodowym należy udzielać państwom podlegającym transformacji polityczno-gospodarczej, które wykazują różnego rodzaju opóźnienia we wdrażaniu zasad zrównoważonego rozwoju.	Program dotyczy takiej pomocy Polsce i Słowacji.
7. Należy eliminować modele produkcji i konsumpcji zakłócające zasady ZR.	Program nie dotyczy bezpośrednio tej kwestii, ale wspiera ekoinnowacyjność.
8. Rozwój nauki i techniki powinien wspomagać wdrażanie zrównoważonego rozwoju.	Rola nauki i techniki została wyeksponowana, także w sensie proekologicznym.
9. Dostęp do informacji o stanie środowiska i działaniach na rzecz jego poprawy a także udział społeczeństwa w rozwiązywaniu kwestii środowiskowych jest fundamentem wdrażania ZR.	Nastąpi wzrost form i intensywności komunikacji społecznej.
10. Państwa powinny wzbogacać swe prawne podstawy ochrony środowiska korzystając z dorobku międzynarodowego ale zachowując odrębność wynikającą z różnic.	Zasada ta w mniejszym stopniu szczególnie dotyczy Programu WTPS, gdyż Polska i Słowacja są członkami UE.
11. Relacje międzynarodowe służące ochronie środowiska powinny odbywać się dzięki dwu i wielostronnym porozumieniom, dotyczy to np. kwestii wymiany handlowej, ale też odpowiedzialności za szkody	Aspekty te powinny znaleźć się w szczegółowych zapisach o współpracy a także stanowić materialny, trwały rezultat tej współpracy, zapisy te powinny wspierać

Zasada zrównoważonego rozwoju	Relacja do Programu WTPS
środowiskowe, wspólnego zapobiegania zagrożeniom regionalnym i globalnym, sprzeciwianiu się i zapobieganiu transferowi substancji i technologii powodujących poważne zagrożenie środowiska.	podpisywanie konkretnych umów w duchu standardów UE.
12. Należy dążyć do internalizacji kosztów środowiskowych oraz używania instrumentów ekonomicznych zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci”.	W praktyce wycen strat środowiskowych te instrumenty są jeszcze bardzo rzadko stosowane we wszystkich krajach regionu.
13. Wewnętrznym instrumentem kontroli środowiskowej powinien być system ocen oddziaływania na środowisko, w tym dla konkretnych inwestycji, planów, programów i strategii.	Prognoza stanowczo to sugeruje.
14. Należy budować system natychmiastowego powiadamiania o nadzwyczajnych zagrożeniach środowiska, także w stosunkach międzynarodowych.	Postulat do wdrażania w Programie.
15. Ochrona środowiska powinna eksponować rolę kobiet i młodzieży.	Obszar WTPS predestynuje te grupy społeczeństwa, gdyż jest wyraźnie skierowany do ludności wiejskiej i ma szeroką perspektywę.
16. Należy dostrzegać znaczenie tradycji i kultury we wdrażaniu ZR.	Jedno z fundamentalnych założeń Programu.
17. Rozwój zrównoważony jest w antagonistycznej sprzeczności z militaryzacją oraz prowadzeniem wojen. Pokój, rozwój i ochrona środowiska są współzależne i niepodzielne.	Program nie dotyczy kwestii wojskowych.
18. Rozwiązywanie wszelkich sporów środowiskowych powinno odbywać się na drodze pokojowej, z zachowaniem zasad demokratycznego dialogu i poszanowaniem tych i innych deklaracji zrównoważonego rozwoju.	Zacieśnienie kontaktów może „otworzyć” listę takich konfliktów. Muszą być rozwiązywane w zapisany obok sposób.
19. Nie ma uniwersalnej filozofii ochrony środowiska i przyrody, wszelkie nadbudowy światopoglądowe zmierzające do celów ZR traktowane są równorzędnie.	Program WTPS nie powinien być okazją do sporów ideologicznych dotyczących kwestii ekologicznych. Program stroni od takich aspektów.
20. Społeczeństwa lokalne mają prawo do ustanawiania zasad wynikających z uwarunkowań historycznych i własnych zdrowych ambicji.	Jedna z zasad Programu.
21. Zasoby środowiska świata, zarówno odnawialne jak i nieodnawialne, powinny być traktowane jako dobro ogólnoludzkie i wykorzystywane zgodnie z zasadami ZR.	Teza do działań edukacyjnych w ramach Programu.

Korzystając z wyszczególnionych na podstawie dokumentów strategicznych celów ochrony środowiska oraz

zrównoważonego rozwoju poniżej przedstawiono ocenę wypełnienia tych celów przez Program. Można tam znaleźć liczne związki bezpośrednie i pośrednie (wymagające uzupełniających działań) z głównym celem, jakim jest wdrażanie idei i zasad zrównoważonego rozwoju. Można także wskazać pewne zagrożenia. Obrazuje to poniższa tabela, w której umieszczono podstawowe elementy Programu.

Tabela 3 – Relacje głównych tematów współpracy w ramach Programu WTPS do idei i zasad zrównoważonego rozwoju oraz wymogów ochrony środowiska

Tematy objęte wsparciem WTPS	Zrównoważony rozwój i ochrona środowiska		
	Związki bezpośrednie Programu z zasadami i ideą ZR	Związki pośrednie wymagające dodatkowych działań, wyszczególnienie tych działań	Zagrożenia i słabe strony Programu
Rozwój infrastruktury technicznej, komunikacja	Potencjalne zagrożenia środowiska biotycznego i krajobrazu	Pośrednie korzyści związane z usprawnieniami komunikacyjnymi, zmniejszeniem kolizji i uciążliwości fizycznych	Brak konkretnych danych o usprawnieniach komunikacyjnych, polegać one będą głównie na remontach i poprawie logistyki ruchu.
Rozwój infrastruktury technicznej, środowisko	Znaczące, długofalowe korzyści	Promocja regionu	Możliwe zagrożenia punktowe, a także opór społeczny
Rozwój społeczno-ekonomiczny, turystyka	Turystyka kwalifikowana jest zdecydowanie proekologiczna, pozostała bez trudu może unikać szkód środowiskowych.	Turystyka wywołuje korzystne zmiany na rynku pracy, w dziedzinie ładu przestrzennego, w zakresie bezpieczeństwa ekologicznego.	Lokalne skupiska turystyki pobytowej. Niskie standardy infrastruktury turystycznej na obszarach o szczególnych wartościach.
Rozwój społeczno-ekonomiczny, dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze	Zdecydowany priorytet prośrodowiskowy	Poprawa zawartości systemów planistycznych krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.	Brak zagrożeń.
Rozwój społeczno-ekonomiczny, sieć wspomagania	Wsparcie rozwoju lokalnego i regionalnego metodami organizacyjnymi	Zwiększenie zainteresowania zrównoważonym rozwojem jako ideą i stylem życia.	Zagrożenie rozszerzaniem się akceptacji zachłannymi środowiskowo modelami konsumpcji.
Wspieranie inicjatyw lokalnych	Oczywisty i niezbywalny komponent ZR	W dłuższej perspektywie aktywna organizacyjno-techniczna struktura lokalna środowiska przynosi także rozległe korzyści środowiskowe	Możliwe błędy w planowaniu przestrzennym wywołane pośpiesznym wdrażaniem inicjatyw, możliwe błędy w wyborze technik i technologii
Pomoc organizacyjna i techniczna	Pożądana i korzystna	Budująca dobrą atmosferę do wdrażania zadań ekorozwojowych	Biurokracja i stereotypy administracyjne są wrogami ZR

Rozwinięciem tego zestawienia jest tabela 4 z oceną tych samych priorytetów Programu WTPS poprzez zestawienie ich z celami ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju wyróżnionymi w tabeli 2.

Tabela 4. Ocena priorytetów Programu WTPS w zestawieniu z wyróżnionymi celami zrównoważonego rozwoju

priorytety WTPS	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
RIT K		-	-					+	+		+	++		+
RIT Ś	++	++		+++		+	+++	++	++		+		+	++
RSE T	+	+	+	++		++	+++			++		+	+	+
RSE D	++	+	++	+	+	+++	+++	+		++		+	++	
RSE S			+	+	+	+		+	++	+++	++	++	+	
WIL	+	+++		++	+++	+	+	++	+++	+++	+++	+		++
PT		+		+			+	++		++		++	+	+

Objaśnienia:

Priorytety WTPS są zapisane jako proste skróty z tabeli 3. Cele zrównoważonego rozwoju są ponumerowane zgodnie z tabelą 2. Oceniono:

- +++ zgodność z celem zrównoważonego rozwoju, bezpośredni korzystny skutek wdrożenia Programu WTPS
- ++ zgodność z celem zrównoważonego rozwoju, pośredni korzystny skutek wdrożenia Programu WTPS
- + generalna zgodność z celem zrównoważonego rozwoju, bez istotnych korzyści
- możliwe wyzwolenie niekorzystnych następstw ekorozwojowych
- (puste pole) brak związku z celami zrównoważonego rozwoju, bez zagrożeń, ale też istotnych korzyści środowiskowych

9. Przewidywane oddziaływanie na środowisko związane z wdrażaniem Programu

Wdrożenie Programu WTPS nie spowoduje znaczących zmian w środowisku przyrodniczym omawianego terenu w rozumieniu uszczuplenia zasobów i walorów środowiska abiotycznego i biotycznego a także krajobrazu kulturowego. W tym ostatnim zakresie spodziewać się należy zmian pozytywnych dzięki wzmocnieniu działań na rzecz poprawy ładu przestrzennego. Stosunkowo większe zagrożenia pojawić się mogą w rezultacie realizacji konkretnych zadań inwestycyjnych, które zostaną zdecydowane w procesie ich komisyjnego wyboru oraz przyspieszonego rozwoju niektórych branż najsilniej reprezentowanych przez beneficjentów Programu. Spodziewać się należy (na podstawie struktur zadaniowych poprzednich programów rozwojowych), że przeważać będą projekty z zakresu infrastruktury drogowej. Należy stwierdzić, że struktura przyrodnicza terenu sprzyja oszczędzającej środowisko działalności w zakresie organizacji systemów infrastrukturalnych, zarówno krajowych i międzynarodowych, jak i lokalnych. W szczególności rozwijanie kierunków południkowych w stosunku do tej struktury jest korzystniejsze dla środowiska niż kierunków równoleżnikowych. Sprzyjającą okolicznością jest także występowanie dużych obszarów o charakterze buforowym dających możliwość prowadzenia manewrów lokalizacyjnych. Program zakłada także pewną koncentrację realizacji materialnych w sąsiedztwie granic – można tam wskazać miejsca i rejony, gdzie takie przedsięwzięcia nie będą miały znaczących negatywnych skutków środowiskowych. Należy do nich „węzeł” tranzytowy Cieszyna, a także „korytarz sądecki” i Przełęcz Dukielska. W ograniczonym zakresie, w przyszłości można mówić także o otoczeniu Tatr.

Prognoza powinna wskazać na możliwe, związane z wdrażaniem Programu realizacje przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i określić pakiet zalecanych czynności mitygacyjnych. Najpoważniejszą grupą takich potencjalnych przedsięwzięć jest infrastruktura liniowa (drogi i związane z drogami obiekty, linie kolejowe, linie przesyłowe o charakterze regionalnym, niewielkie przedsięwzięcia hydrotechniczne). Inwestycje te mogą być poważnym zagrożeniem dla środowiska biotycznego gdyż

fragmentują krajobrazy i siedliska. Ograniczoność środków Programu praktycznie wyklucza budowę nowych tras komunikacyjnych, ale Program może stymulować rozwój sieci. Przewidywane są prace modernizacyjne, nowe rozwiązania węzłów i obwodnic itd. W obszarach górskich nawet niewielkie przedsięwzięcia powodują obniżenie walorów estetycznych krajobrazu. Podstawowymi grupami niezbędnych działań łagodzących jest roztropne planowanie ich lokalizacji oraz prowadzenie studiów architektoniczno-krajobrazowych na odcinkach newralgicznych.

Szczególne znaczenie mogą mieć realizacje związane z modernizowanymi przejściami przez główny grzbiet karpacki (nowych przejść nie przewiduje się). Co do koniecznej rozbudowy powiązań energetycznych (nowe linie przesyłowe) to doświadczenia ostatnich lat wskazują na szerokie możliwości łagodzenia niekorzystnych skutków środowiskowych, także w krajobrazie górskim. Natomiast kontrowersyjnym problemem jest projektowanie w Beskidzie Niskim dużych ferm wiatrowych, co może być zgłoszone do wsparcia przez Program.

Przewidywać można zwiększenie intensywności realizacyjnej w dziedzinie gospodarki odpadami. Pamiętając o poważnych kłopotach z lokalizacją tego rodzaju przedsięwzięć, należy spodziewać się raczej zadań „miękkich”, organizacyjnych i logistycznych.

Kolejną grupą spodziewanych inwestycji mających związek z ochroną środowiska jest branża gospodarki wodno-ściekowej. Tu kierunek technologiczny powinien uwzględniać specyfikę osadnictwa ulicowego w dolinach, co uzasadnia rozbudowę kanalizacji i oczyszczalni ścieków. W obszarach o specyficznym osadnictwie rozproszonym, częstym zwłaszcza po polskiej stronie, preferować należy indywidualne sposoby oczyszczania ścieków oraz zespołowe lokalne wodociągi. Kategorycznie należy rozwiązywać problemy usuwania osadów ściekowych z oczyszczalni oraz uciążliwości złowne tych obiektów.

Rozwój przedsiębiorczości i usług różnego typu każe wprowadzać oszczędzające środowisko techniki i technologie w zakresie zaopatrzenia w energię (zwłaszcza w ciepło, wykorzystanie surowców lokalnych, ograniczanie zbędnego transportu, promowanie korzystnych rozwiązań architektonicznych). Wskazane byłoby stworzenie ekologicznych standardów regionalnych dla obszaru WTPS dla takich dziedzin gospodarowania jak usługi budowlane,

przetwórstwo owocowo-warzywne i mleczne, transport lokalny, rekultywacja i rewitalizacja, plantacje roślin energetycznych, przetwarzanie odpadów, instalacje wodno-kanalizacyjne, agroturystyka i turystyka kwalifikowana, organizacja turystyki przygranicznej, hotelarstwo, żegluga turystyczna. Program nie przewiduje takich możliwości, zatem należy starać się o uruchomienie projektu komplementarnego. Standardy takie nie będą więc celem Programu a raczej jego pochodną realizowaną poprzez działalność samorządów, które mają i w Polsce i na Słowacji szerokie możliwości w tym zakresie. Program nie zawiera zapisów, z których wynikałaby potrzeba lub wyraźna dążność do lokalizowania na tym terenie dużych ośrodków lub obiektów przemysłowych oraz znaczących skupisk ludności. Zresztą wyklucza to zakres finansowy Programu. Należy zauważyć, że takie potencjalne perspektywy dotyczyć mogą jedynie sąsiedztwa magistrali transportowej wschód-zachód biegnącej na północnej rubieży obszaru (korytarz transportowy nr 4 (Drezno-Kraków-Kijów)). Po stronie słowackiej wykształciły się regionalne osie rozwoju Preszów-Koszyce i związane z węzłem żylińskim.

Trudno będzie szybko oddalić liczne zagrożenia środowiskowe powodowane przez rolnictwo, które co prawda ma na tym terenie w znacznym stopniu charakter ekstensywny, jednak wykazuje poważne niedoinwestowanie w najprostsze urządzenia chroniące przed presją na wody, glebę i porządek przestrzenny. Tu podstawowym sposobem unikania rosnących zagrożeń jest edukacja.

Realizowane przedsięwzięcia związane z Programem powinny być objęte procedurami ocen środowiskowych, jeśli to wynika z ich charakteru. Zgodnie z zasadami prowadzenia takich ocen uwzględnione być powinny wszystkie znaczące oddziaływania na środowisko oraz zabytki, w tym oddziaływania negatywne, pozytywne i obojętne; bezpośrednie i wtórne; jednoczasowe i czasowo przeniesione; skumulowane i rozproszone; synergiczne i desynergiczne; odwracalne i nieodwracalne; lokalne, regionalne, punktowe, liniowe, przestrzenne i transgraniczne jak również uwzględnione powinny być wszelkie aktywności wynikające z funkcjonowania w warunkach normalnych i ekstremalnych, w tym awaryjnych. Powinna być dokonana systemowa identyfikacja oraz oceniona istotność potencjalnych zagrożeń i skutków środowiskowych związanych z realizacją każdego z analizowanych priorytetów WTPS, z równoległe prowadzonymi analizami ekonomicznymi i społecznymi.

Wyodrębnione być powinny oddziaływania na biosferę i krajobraz z formalnym wydzieleniem wpływu na obszary NATURA 2000. W szczególności uwzględnić należy:

- utratę siedlisk i ich fragmentację;
- zmniejszenie różnorodności biologicznej;
- wpływ na gatunki zagrożone;
- wpływ na korytarze przyrodnicze, migracje ssaków w makroskali (w kontekście korytarzy o znaczeniu kontynentalnym);
- zmiany sposobu użytkowania gruntów, zmiany jakości krajobrazu;
- wpływ na gleby i struktury geologiczne oraz na reżymy hydrologiczne, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożenia użytkowych poziomów wodonośnych oraz ujęć wód;
- globalne, regionalne i lokalne zanieczyszczenia powietrza wraz z ich konsekwencjami dla klimatu, ekosystemów i zdrowia;
- zanieczyszczenia gleb, wód powierzchniowych i podziemnych o zasięgu lokalnym i regionalnym wraz z ich skutkami dla ekosystemów i zdrowia;
- wzrost natężenia hałasu i jego skutki dla osiedli ludzkich oraz siedlisk zwierząt;
- zmiany w poziomie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego.

Program obejmuje obszar przygraniczny, więc aspekt transgraniczny jest oczywisty. Kraje sygnujące Program nie wypracowały jeszcze trybu uzgadniania inwestycji przygranicznych mogących znacząco oddziaływać na środowisko w kraju narażenia, ale prace w tym celu są prowadzone. Procedury takie ustaliła UE i są respektowane w znacznej części Europy.. Co do realnych warunków pojawienia się transgranicznych istotnych aspektów związanych z wdrażaniem Programu, to w sensie strategicznym takich zagrożeń nie dostrzeżono. Program łagodzi politykę rozwoju w stronę kierunków prośrodowiskowych oraz wprowadza elementy retardacyjne do grup zadaniowych. W zakresie przedsięwzięć materialnych problemy oddziaływań transgranicznych nie pojawia się. Ani w Polsce ani na Słowacji nie ma projektów dużych inwestycji mogących oddziaływać na środowisko sąsiada a Program jest zbyt skąpy finansowo by móc je uruchomić.

Możliwe zmiany stosunków morfologiczno-litologicznych, wodnych, geochemicznych, glebowych, klimatycznych, jakości powietrza i klimatu akustycznego, oraz jakości krajobrazu wynikają raczej z generalnych przekształceń powłoki krajobrazowej a zwłaszcza z postępujących zmian klimatycznych. Pewne zmiany spodziewane są w zakresie różnorodności biologicznej. Nastąpi konsolidacja obszarów chronionych, w tym zwłaszcza, systemów chroniących siedliska i taksony (zgodnie z założeniami rezerwatów biosfery oraz sieci NATURA 2000). Jednocześnie może obniżyć się różnorodność w bezpośrednim sąsiedztwie granic na niektórych odcinkach oraz wzdłuż preferowanych tras, także turystycznych. W dziedzinie jakości gospodarki odpadami i gospodarki wodno-ściekowej spodziewać się należy postępu szybszego niż obecnie. Zwłaszcza chodzi tu o jakościowe zmiany w dziedzinie segregacji odpadów komunalnych *in situ* oraz wzrostu poziomu odzysku i recyklingu. W dziedzinie gospodarowania wodą oczekiwane są pozytywne zmiany dotyczące jakości wody do picia (dziś po stronie polskiej, liczne jeszcze ujęcia indywidualne wykazują, w co najmniej połowie przypadków, wodę niezdatną do użytku domowego). Powinien zmniejszyć się bardzo niekorzystny stosunek zwodociągowanych domów do objętych kanalizacją i oczyszczaniem. Pojawić się powinny proste systemy oczyszczania i zwracania do środowiska wód i surowców wykorzystywanych w rolnictwie i usługach około rolniczych. Szacunek spodziewanych zmian zawiera poniższa tabela.

Tabela 5. Obserwowany i spodziewany trend zmian środowiskowych w związku z wdrażaniem Programu WTPS

Komponent	Obecny trend zmian	Spodziewany trend zmian po wdrożeniu Programu WTPS
Klimat ogólnie i klimat odczuwalny	▼	▼
Jakość powietrza atmosferycznego	△	△△
Jakość wód powierzchniowych w części górskiej	△	△△
Jakość wód powierzchniowych w części podgórskiej	○	△
Jakość wód podziemnych	▼ / ○	△
Zasoby wód słodkich	▼	▼▼
Jakość pokrywy glebowej i zasoby gleb najlepszych	○	○ / △
Zasobność przestrzeni rolniczej	○	△
Lasy, jakość, zasobność i funkcje pozaprodukcyjne	△	△△
Lasy, różnorodność i naturalność	▼▼	▼ / ○
Świat roślinny, różnorodność i zasobność	▼	○
Fauna, różnorodność i stan siedlisk	▼	△
Klimat akustyczny	▼▼	○
Zagrożenia klęskami naturalnymi i powodzią	▼	▼
Krajobraz jako całość	○	△
Krajobraz kulturowy	▼	△
Ład przestrzenny	▼	○ / △
Wartość przestrzeni	△	△△
Sprawność zarządzania ochroną środowiska	○ / △	△△
Zagrożenie awariami i katastrofami cywilizacyjnymi	▼	△
Stan powierzchni ziemi, odpady	○	△
Poziom monitorowania zmian środowiskowych	△	△△
Świadomość ekologiczna i edukacja środowiskowa	△	△△△
Rozwój turystyki proekologicznej	△	△△△
Środowiskowe aspekty zdrowia i jakości życia	○	△△

Opis znaków:

○

▼, ▼▼, ▼▼▼

△, △△, △△△

brak istotnych zmian

zmiany negatywne, niewielkie, wyraźne, znaczące

zmiany pozytywne niewielkie, wyraźne, znaczące

Powyższa ocena dotyczy spodziewanych rezultatów całościowego wdrożenia Programu, ale też wyniku realizacji prawdopodobnych przedsięwzięć materialnych w racjonalnym rozmiarze i przy równomiernym ich rozmieszczeniu. Można stwierdzić, że w żadnej kategorii komponentów nie dostrzeżono niebezpieczeństwa pogłębienia się negatywnych trendów. Najtrudniejsze będą zagrożenia związane z postępującymi zmianami klimatu i co za tym idzie ze zmianami zasobów wodnych. Program nie jest w stanie zawrócić tych tendencji. Ważne jest, że potencjalnie proponowane przedsięwzięcia uwzględniają potrzebę ochrony przyrody i krajobrazu, i będą sprzyjać tworzeniu oraz właściwemu funkcjonowaniu systemów obszarów chronionych, w tym sieci Natura 2000. Tu pozytywne efekty spodziewane są w obu krajach.

Pozostają jeszcze trzy istotne kwestie, natury ogólnej. Dwie z nich to przeciwdziałanie zagrożeniom globalnym oraz wspieranie materiałoszczędnej i energooszczędnej gospodarki. Kwestie te się łączą. Polska, pomimo określonych trudności, musi wzmocnić redukcję gazów szklarniowych znacznie silniej niż deklarowała dotychczas. Wymaga to rozszerzenia gamy działań zmniejszających zapotrzebowanie na energię. Nie ma bowiem szans aby w szybkim tempie wzrastała w Polsce produkcja energii ze źródeł odnawialnych. Dlatego obszar WTPS, jako potencjalnie dogodny do wdrażania szerokiej gamy działań oddalających groźby globalnego ocieplenia powinien być w tym celu wykorzystany. Zapisy Programu dają dobry sygnał do wprowadzenia takich rozwiązań, nie są jednak jednoznaczne.

Trzecia kwestia to pytanie, czy proponowany Program i związane z nim działania materialne zmniejszą zagrożenie dla zdrowia wynikające ze stanu środowiska. Odpowiedź generalnie jest pozytywna, gdyż należy spodziewać się szybkiej sanitacji warunków życia na wsi i w małych miastach oraz zmniejszenia zagrożeń typowych (aerosanitarnych, odpady). Z drugiej strony pojawi się szereg zagrożeń dla zdrowia dziś na tym terenie nieistotnych lub ograniczonych przestrzennie. Mowa tu o „makdonaldyzacji” konsumpcji, stresie cywilizacyjnym oraz wprowadzaniu złych przyzwyczajęń w dziedzinie relacji do przyrody ożywionej oraz walorów estetycznych krajobrazu. Dlatego można mieć obawy, że szybkie wdrożenie gospodarczej części Programu może zagrozić utrzymaniu wartości kulturowych. Program musi przewidzieć stosowne przeciwdziałania polegające na łączeniu konkretnych zadań z zabiegami edukacyjnymi i mitygacją

organizacyjną. Oznacza to potrzebę takiego rozdziału środków, którymi dysponuje Program, by sfera pozamaterialna (edukacyjna, organizacyjna, promocyjna) były znaczące i zawierały aspekty ekologiczne.

10. Środki łagodzące oraz monitoring środowiska

Program WTPS jest skonstruowany w zgodzie z zasadami, których dotrzymanie zdecydowanie ogranicza niekorzystne tendencje w zmianach warunków środowiskowych.

Należy jednak starać się wprowadzić organizacyjne zabiegi pozwalające łagodzić ewentualne zagrożenia środowiskowe związane z wdrażaniem Programu. Mowa tu o:

- ewaluacji efektów ekologicznych wdrażania Programu, zgodnie z zaleceniami przedstawionymi niżej;
- stosownej alokacji środków Programu, tak by projekty potencjalnie zagrażające środowisku były ograniczane lub modyfikowane;
- odpowiedniej konstrukcji regulaminu aplikacyjnego wspierającego projekty dobrze służące ochronie środowiska i idei zrównoważonego rozwoju;
- szerokim udziale społeczeństwa przy podejmowaniu decyzji o przeznaczeniu środków na poszczególne zadania;
- weryfikacji Programu w paroletnich odstępach;
- konfrontacji Programu z innymi dokumentami strategicznymi, programami ochrony środowiska województw, powiatów i gmin, planów przestrzennego zagospodarowania województw.

Podczas procesu oceny strategicznej mogą być przedstawione dobrze do określonych warunków możliwe i zalecane działania minimalizujące, kompensujące i monitoringowe związane z konkretnymi przedsięwzięciami mogącymi znacząco oddziaływać na środowisko.

Program PBU umożliwia łagodzące zapobieganie, ograniczanie i kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji dokumentu. Więcej, daje asumpt do dwustronnych uzgodnień i standaryzacji. A więc planowane w rezultacie wdrażania Programu WTPS przedsięwzięcia mogą przyczynić się do równowagi rozwoju poprzez stosowanie charakterystycznych dla poszczególnych sektorów środków eliminujących albo zmniejszających negatywne oddziaływanie na środowisko.

Kwestia monitorowania stanu środowiska w trakcie realizacji zadań Programu WTPS jest na tym terenie szczególnie istotna, ale rozmiary Programu nie umożliwiają wprowadzenia odrębnego systemu badań i pomiarów. Należy wykorzystać istniejący system Państwowego Monitoringu Środowiska obu krajów realizowany przez Państwową Inspekcję Ochrony Środowiska reprezentowaną przez Wojewódzkie Inspektoraty Ochrony Środowiska w Rzeszowie, Krakowie i Katowicach oraz delegatury w Przemyślu, Krośnie, Nowym Sączu, Tarnowie i Bielsku-Białej oraz przez Słowacką Agencję Środowiskową. Bardzo ważną rolę tych instytucji we wdrażaniu Programu należy stale dostrzegać.

11. Warianty i modyfikacje Programu WTPS

Program można wariantować przestrzennie, regionalnie wspierając określone obszary (np. Euroregiony) a także poprzez odmienną branżowo dystrybucję środków przewidzianych na realizację celów. To drugie ma obecnie charakter szacunkowy i względny. Środki przeznaczone na działania materialne są zdecydowanie ograniczone, co ze środowiskowego punktu widzenia oddala zagrożenia i pozwala na rezygnację z wariantowania finansowego.

Program jest niewymuszoną koncepcją rozwoju przygranicznego obszaru dwóch państw nie wynikającym z zobowiązań o charakterze politycznym czy gospodarczym. Program może, z woli społeczeństw tych państw, być realizowany w całości, części lub zaniechany.

Wariant polegający na nie podejmowaniu Programu nie ma uzasadnienia środowiskowego. Rezygnacja ze środków, które w zdecydowanej części przeznaczone będą na przedsięwzięcia zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju i będą realizowane pod ścisłą kontrolą instytucji unijnych byłaby błędem.

Z przyjęciem Programu można wiązać dwa możliwe warianty podziału środków: z przewagą środków na przedsięwzięcia materialne i z przewagą potencjalnych projektów „miękkich”. Tego rodzaju projekty zwykle równoważą środki według takiego podziału. Przyjmując, że na pomoc techniczną wydzielone będzie 10% środków (takie są reguły KU) można wyróżnić wariant materialny z przeznaczeniem ponad 50% środków na priorytet RIT (pierwszy) oraz wariant miękkiej z przeznaczeniem ponad 50% na priorytety RSE i WIL (przy przewadze tego drugiego). Prognoza zdecydowanie wspiera alokację „miękką”, która rozszerza możliwości współpracy społeczeństw polskiego i słowackiego i buduje korzystną atmosferę sąsiedzką niezbędną do utrzymania walorów środowiskowych.

W każdym przypadku Program powinien być wzbogacany w treści prośrodowiskowe w miarę uszczegóławiania jego grup zadaniowych oraz ustanawiania ewentualnych standardów ekologicznych i przestrzennych.

12. Ewaluacja

Wszystkie dokumenty strategiczne powinny posiadać system oceniania postępów w ich wdrażaniu. Program zakłada takie postępowanie. Strategia zawiera trafne zalecenia dotyczące monitorowania i doskonalenia zarówno Strategii jak i zespołu zadań z nią związanych. Z punktu widzenia ochrony środowiska metody ewaluacyjne powinny być proponowane wraz z pakietem wskaźników obejmujących aspekty ekologiczne i ekorozwojowe.

Wskazane jest wprowadzenie do procedur ewaluacyjnych przynajmniej dwóch grup kryterialnych: nowego rachunku korzyści i strat ekologiczno-ekonomicznych oraz trendów dotyczących zagrożeń globalnych. Prognoza nie jest w stanie wszystkich proponować, zresztą w zapisie Strategii może wystarczyć zapewnienie, że takie podejście będzie w procesie ewaluacyjnym stosowane. Oczywiście jest odejście od dotychczasowego „pekabeowskiego” traktowania rozwoju w kierunku syntetycznych rachunków trwałego rozwoju gospodarki. Podejściem sprawdzonym i planowanym do wprowadzenia w Polsce jest ISEW, czyli koncepcja indeksu trwałego dobrobytu gospodarczego (ang. Index of Sustainable Economic Welfare - ISEW). Wskaźnik ten czuły jest na większość akceptowanych społecznie komponentów dobrobytu i jakości życia, dobrze eksponując walory (lub niedostatki) rozwojowe. Jest on zdecydowanie lepszy od poprzedników, tzn. wcześniejszych wskaźników dobrobytu i trwałego rozwoju, jak powszechnie znane MEW (1973) czy EAW (1981), nie pisząc już o PKB. Wskaźnik taki jest dobrze znany także w Słowacji.

W zakresie zagrożeń globalnych szczególną uwagę należy zwrócić na problem globalnego ocieplenia, jako, że rozwój gospodarczy, nawet tak jak w Programie WTPS zrównoważony, może prowadzić do relatywnego wzrostu emisji GHG (Greenhouse gases). Należy, zatem przyjąć jako monitorujący, jeden z wielu wskaźników łączących emisje gazów szklarniowych z parametrem charakteryzującym rozwój gospodarczy. Wyjściem do konstrukcji i waloryzacji takiego podejścia powinna być ocena prognozowanych zmian emisji gazów szklarniowych w sektorach gospodarczych. Niestety danych takich dla tego obszaru nie ma. Niezależnie od prowadzonych działań, emisja gazów cieplarnianych będzie

coraz większa, chociażby ze względu na transport, który wiąże się z priorytetowym rozwojem komunikacji. Dzieje się tak za sprawą coraz intensywniejszego rozwoju tego sektora i coraz większego udziału transportu drogowego. Z czasem, wraz z udoskonalaniem technologii i poprawą jakości paliw wzrost ten będzie mniejszy. Częstotliwość i zakres analizy dotyczącej oceny udziału transportu w bilansie gazów szklarniowych na obszarze WTPS (w tym zwłaszcza CO₂) powinny być uzgodnione z Ministerstwem Środowiska, a w szczególności z Biurami Konwencji Klimatycznej oraz EPER (monitoring emisyjny). Postuluje się wprowadzenie do Programu kilku wskaźników uwzględniających aspekty środowiskowe: wskaźniki powinny być przedstawione w powiązaniu z celami odniesienia

- energochłonność wybranych branż
- emisja ditlenku węgla w stosunku do PKB;
- relacja pomiędzy stopniem zwodociągowania i skanalizowania (tzn. udziałem gospodarstw skąd ścieki trafiają do oczyszczalni);
- procentowy udział odpadów komunalnych segregowanych;
- straty powodziowe w stosunku do liczby mieszkańców;
- liczba gospodarstw agro i ekoturystycznych;
- liczba produktów regionalnych z certyfikatami jakości;
- liczebność lokalnych organizacji ekologicznych;
- długość szlaków turystycznych
- ruch na przejściach turystycznych.

Zatwierdzone dokumenty strategiczne powinny być oceniane co dwa lata, a co cztery poddawane weryfikacji i uzupełnieniu. Podstawowymi kryteriami oceny jest zawsze analiza aktualności celów – w tym zakresie nie należy spodziewać się fundamentalnych zmian – cele środowiskowe (i zrównoważonego rozwoju) są stabilne.

Inną kwestią jest sprawdzanie postępu we wdrażaniu Programu. Czyni się to dwójako: poprzez kontrolę zadaniową jak i poprzez kontrolę efektów, także pośrednich.

13. Podsumowanie i wnioski

Dokument został przygotowany w zgodzie z zasadniczymi wyzwaniami zrównoważonego rozwoju i na tym etapie (przed zapisaniem zadań szczegółowych, decyzji o alokacji środków i uzgodnieniu kryteriów doboru projektów) nie zapowiada nasilenia zagrożeń środowiskowych w analizowanym obszarze. Przeciwnie, zapisane priorytety pozwalają prognozować zmniejszenie presji na środowisko. W szczególności realizacja wyszczególnionych grup zadaniowych związanych z priorytetami powinna doprowadzić do:

- stabilizacji dobrego stanu aerosanitarnego całego terenu oraz likwidacji lokalnych ognisk zanieczyszczeń powietrza przy pewnym nasileniu emisji ze środków transportu;
- stopniowej poprawy jakości wody, w tym poprawy dostępu do zdrowej wody pitnej, przy niestety rosnących kłopotach z nieograniczonym dostępem do zasobów wodnych;
- stabilizacji jakości gleb, gruntów oraz roślinności;
- poprawienia struktury konserwatorskiej ochrony przyrody;
- stopniowej poprawy gospodarki odpadami;
- poprawy w zakresie ładu przestrzennego oraz sanitacji siedzib ludzkich;
- zdecydowanej poprawy świadomości ekologicznej;
- wprowadzenia w większym stopniu na obszar WTPS proekologicznej przedsiębiorczości, „zielonych zawodów” w szczególności turystyki kwalifikowanej oraz produkcji oszczędzającej środowisko (OZE, sozotechnika, odzysk i recykling).

Przeprowadzona w Prognozie analiza wskazuje na potrzebę ograniczenia udziału projektów materialnych na rzecz „miękkich” oraz wyeksponowaniu zadań proekologicznych podczas procedury aplikacyjnej. Program jest sformułowany realnie i powinien być dobrze odebrany przez pozarządowe organizacje ekologiczne, a także obywateli dbających o jakość swego otoczenia. Jest zrozumiałą, więc będzie go łatwo skierować do konsultacji, w trakcie których będzie można

wzbogacić część zadaniową, zarówno w sensie branżowym, jak i regionalnym.

14. Streszczenie w języku niespecjalistycznym

Prognoza została sporządzona zgodnie z zaleceniami organów ustawowo określających jej zakres. Omawia strukturę i zawartość Programu i wyodrębnia cele prośrodowiskowe. W zasadniczej części analizuje możliwe następstwa środowiskowe i związane ze zrównoważonym rozwojem wdrożenia zapisanych w Programie priorytetów. Wszystkie priorytety poddano takiej analizie a następnie wskazano zagrożenia, jakie mogą się pojawić przy realizacji grup zadaniowych Programu. Prognoza zawiera także diagnozę perspektywną stanu środowiska analizowanego terenu. Wnioski z prognozy można streścić w kilku zasadniczych punktach.

Program wspiera tzw. zrównoważony wariant rozwoju pogranicza polsko-słowackiego. Został on omówiony w Prognozie i oceniony pod względem skutków ekologicznych. Jest zdecydowanie korzystniejszy od tradycyjnych strategii rozwojowych a także dokumentów planistycznych.

Omawiany obszar to jedno z najcenniejszych miejsc przyrodniczych w Europie. Zatem skierowanie priorytetów rozwojowych na dziedziny nie zagrażające wyczerpywaniem zasobów środowiska oraz naruszaniem równowagi pomiędzy działalnością człowieka a potrzebami przyrody jest właściwe.

Prognoza analizując możliwości rozwojowe pogranicza wskazuje na szansę podniesienia poziomu życia mieszkańców poprzez rozwój usług, w tym turystyki, uzależnia ten rozwój od szybkiej poprawy warunków komunalnych (woda, ścieki, odpady, szerszy dostęp do tańszej energii) oraz rozwoju infrastruktury, głównie transportu.

Ta ostatnia dziedzina może na tym terenie silnie się rozwijać powodując określone zagrożenia dla środowiska, w tym dla środowiska globalnego poprzez uwalnianie gazów wzmagających globalne ocieplenie. Dlatego Prognoza wskazuje na potrzebę zastosowania różnych posunięć zmniejszających niepożądane skutki.

Bardzo istotnym aspektem rozwoju obszaru WTPS jest uporządkowanie przestrzeni. Polegać to będzie na ostatecznym uzgodnieniu sieci obszarów chronionych oraz zdecydowanie jakie ograniczenia ich dotyczą.

Program przedstawia konkretną ofertę dla potencjalnych przedsiębiorców i organizacji z obu sąsiadujących krajów. Chodzi przede wszystkim o przemysł drobny i usługi, w tym wykorzystujące miejscowe zasoby oraz możliwość współpracy przygranicznej. Szerokie możliwości istnieją także w dziedzinie inicjatyw społecznych, kulturowych, edukacyjnych i promocyjnych. Cele takich inicjatyw mogą być zbieżne z wyzwaniami zrównoważonego rozwoju.

Prognoza nie dostrzega poważniejszych zagrożeń dla środowiska przy wdrażaniu Programu. Dla konkretnych przedsięwzięć stosowane będą nowoczesne metody oceniania ich pod względem wpływu na środowisko i ludzkie zdrowie. Za pomocą wspólnie wypracowanych metod ewentualne zagrożenia będą eliminowane.

Rekomenduje się przeznaczenie większej części środków na przedsięwzięcia niematerialne, co uchroni przed zagrożeniami środowiskowymi. Zaleca się także wprowadzenie do regulaminu doboru projektów kryteriów ekologicznych.

W efekcie wdrożenia Programu powinno zatem nastąpić między innymi:

- zwiększenie integracji tej części Karpat;
- poprawienie dostępności terenu przy dbaniu o wartości przyrodnicze;
- obniżenie zagrożeń jakości wody, gleby, powietrza, zwiększenie dostępności dobrej wody do picia;
- rozszerzenie oferty dla przedsiębiorczości, w tym zgodnej z zasadami zrównoważonego rozwoju;
- poprawienie ładu przestrzennego;
- pobudzenie aktywności gospodarczej terenów peryferyjnych oraz obszarów wiejskich;

Prognoza i Program zawierają zapisy mające na celu ograniczenie możliwych negatywnych następstw szybkiego rozwoju gospodarczego obszaru; w szczególności chodzi o ograniczenie: wyłączenia cennych obszarów z określonych form użytkowania, rozdzielania ekosystemów (pogorszenie warunków życia fauny i flory); zmian w krajobrazie i ingerencji wizualnej; zajęcia terenów rekreacyjnych; rozdzielania wspólnot społeczno-gospodarczych; zanieczyszczania wód podziemnych i powierzchniowych oraz pogarszania stosunków wodnych; pojawiania się zagrożeń awariami i katastrofami.

Przewiduje się, że zapisy Prognozy służące ochronie środowiska uzupełnią projekt Programu, a zawarte w niej

argumenty ekologiczne będą przydatne przy promocji regionu WTPS.